

Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Львівська обласна універсальна
наукова бібліотека»

Жіноче обличчя Львова

ЖІНОЧІ ІМЕНА У ВУЛИЦЯХ ЛЬВОВА

Частина 1

Львів – 2022

УДК 025.12(477.83-25)ЛОУНБ
Ж 72

Жіночі імена у вулицях Львова [Текст]. У двох частинах. Ч. 1 / упоряд.: І. Лешнівська, О. Букавіна, Д. Дигас; ред. Д. Дигас; наук. ред. І. Лешнівська; ЛОУНБ. – Львів, 2022. – 88 с. – (Жіноче обличчя Львова).

*Упорядник і автор передмови І. Лешнівська
Співупорядники: О. Букавіна, Д. Дигас
Редактор Д. Дигас
Науковий редактор І. Лешнівська
Дизайн: С. Дикий, О. Волосянська
Комп'ютерний набір, верстка: Д. Дигас, Г. Сопко*

**Авторський колектив: Н. Бала, О. Вахула, О. Горак, І. Лемик,
І. Лешнівська, О. Лєтунова, О. Лук'яненко, М. Москва,
Г. Москович, М. Особа, Н. Письменна, Л. Цюцюра, Е. Шевнін**

**Видання здійснене в рамках проєкту «Жіночі імена у вулицях
Львова» громадських організацій «Жіночий вибір України»,
«Центр „Жіночі перспективи”».**

© ЛОУНБ, 2022
© РВС, 2022
© НЧ, 2022

Серпантинами вулиць жіночих мрій

*Чому це такими вузькими
(ніяк з цим не звикнємось ми)
ті вулиці стали, якими
босоніж гасали дітьми?
І нижчими стали дерева,
тісніше зійшлися хатки.
Причину шукати даремно –
Це ми постаріли таки...*

*Ця вулиця рідна, знайома
мене, як в дитинстві, веде
додому, до рідного дому,
де все пам'ята мене й жде.
Це вийшли мене зустрічати
на вулицю вишні рясні,
й біжать до воріт аж від хати
троянди назустріч мені.*

*У спеку, у сніг чи у зливу
Люблю тебе, вулице, я.
Ти в будь-яку пору красива,
Напевне, тому, що моя...*

Віра Коваль. Вулиця мого дитинства

Прогулюючись загадковими і романтичними, шумними і затишними старовинними вуличками міста Львова, щоразу відкриваєш для себе щось нове, заховане там, у далекому минулому затоптаної львівської бруківки. Думаєш: скільки ж людей ходило цими вуличками та провулками у давнину, мешкали там, закохувалися, товаришували, бенкетували, тужили. А скільки історій пам'ятають вулиці! І, нарешті, звідки брались назви вулиць, на честь кого їх називали, скільки разів їх перейменовували та чому...

У назвах вулиць можна побачити місто, його історію. Вулички, провулки, вулиці – вони мають особливу атмосферу, надихають поетів, художників, музикантів до створення шедеврів. Вони бувають світлими, яскравими, позитивними або таємними і містичними... Вулиці носять чийсь імена...

Про що ж говорять мешканцям міста назви вулиць? Яка інформація прихована за кожною з них і чим цікава назва?

Саме це стало колом інтересу бібліотеки, коли в 2015 році вона отримала запрошення від ГО «Жіночий вибір України» і ГО «Центр „Жіночі перспективи”» на презентацію проєкту «Жіночі імена у вулицях Львова». Доповнився цей інтерес ще й тим, що слово «бібліотека» – жіночого роду, бібліотечний персонал – це переважно жінки.

35 вулиць Львова має жіноче персоніфіковане обличчя.

*Вузькі вулиці старі,
Кав'ярень затишок зухвалий,
Могутні диво-ліхтарі,
Та колір неба досконалий...*

*...Мереживо із вуличок вузьких,
Кав'ярень особливий аромат,
Автентика будиночків стареньких,
Тут кожен наче вірний друг і брат...*

*...Я по Вірменській пронесуся вітром,
По Личаківській з сумом я пройду.
І знайду спокій, що мені потрібен,
О місто Лева, я до тебе йду!*

Інтернет-ресурс

То ж, шановні користувачі, давайте пройдемося жіночими вулицями міста Лева, довідаймося, чому саме ці імена обрані, який внесок зробили їхні носії у розвій міста.

Присядьмо в тиші, подумаймо, історія вулиць тихенько стукає в наші двері і от вони вже привідчинилися. **Заходьмо!**

**Вулиця ХРИСТИНИ АЛЧЕВСЬКОЇ –
«талановитої молодой жінки, яка могла би бути
видатною письменницею, видатною артисткою,
видатною співачкою, але вирішила бути тільки
вчителькою, і все життя залишалася нею»**

Вулиця Христини Алчевської, видатного українського педагога, знаходиться у Шевченківському районі: пролягає від вулиці Варшавської до залізниці (місцевість Мале Голоско). Вона з'єднується з вулицею Василя Мови, утворюючи з нею замкнуту дугу. Виникла не пізніше 1927 року і мала назву «вулиця Всіх святих» (польський період). У 1950 році була перейменована на вулицю Марини Раскової, радянської льотчиці (радянський період). Сучасну назву отримала у 1992 році. Забудована приватними садибами 30-х років у стилі конструктивізму.

Христина Алчевська народилась 16 квітня 1841 р. у повітовому містечку Борзні Чернігівської губернії. Батько Данило Журавльов – українець, учитель повітового училища. Мати Аннет – за походженням румунка, донька героя війни 1812 р. генерала Вуїча, вихованка Смольного інституту для шляхетних дівчат, освічена й інтелігентна жінка. Христина вважала батька людиною зі світлим розумом і даром «*притягати серця людей*» і водночас «*розумним, але сухим бездушним егоїстом*». Він не любив дітей, нещадно бив її двох братів і кріпаків, ображав дружину. Дівчинка була дуже прив'язана до своєї годувальниці українки Гапки, з молоком якої, як згадувала пізніше, увібрала любов до України.

Батько був проти жіночої освіти і заборонив дівчинці вчитися грамоті. Але її надзвичайні здібності, величезне бажання отримати освіту допомогли навчитися читати і писати раніше за братів, які навчалися в гімназії, завдяки тільки підслуховуванню їхніх занять і виконанню за них завдань, зокрема написанню творів, які вважались найкращими в гімназії. Але отримати систематичну освіту і документ про закінчення навчального закладу вона так і не змогла. Напевне, саме тому у неї з'явилася мета *«навчити якомога більше жінок грамоті»*.

Дитячі та юнацькі роки Христини минули в Курську, куди батька перевели на роботу. У підлітковому віці виявилися її неабиякі акторські здібності, вона виступала на сцені домашнього театру. Її юність припала на пожвавлення політичного життя в Росії, виникнення таємних політичних товариств, які ставили за мету зміну пануючого ладу. Молодь зачитувалася часописом «Колокол» О. Герцена, захоплювалася творами М. Чернишевського, Ф. Достоевського. Саме читання полегшило 16-річній Христині горе від втрати матері, саме воно врешті-решт привело її в гурток радикально налаштованої молоді, де провадилися небезпечні розмови, обговорювалася заборонена література. Усе це сприяло формуванню соціально-політичних поглядів юної Журавльової.

У 1859 році під псевдонімом «Українка» (!) вона таємно листувалася з О. Герценом. Пізніше один з листів М. Драгоманов знайшов в архіві О. Герцена, а І. Франко опублікував його в журналі «Життя і слово» (1895). У листі дівчина висловлювала свої політичні погляди, прагнення, закликала «Колокол» будити громадську свідомість жінок, просила порад, як працювати в недільних школах, які саме тоді масово створювалися. Щоправда, вже в 1862 році їх заборонили. Крім того, Христина писала вірші, один з яких так вразив молодого купця Олексія Алчевського, що він, не знаючи імені авторки, написав у редакцію. Почалося листування. Молодих людей зблизили любов до Шевченкових віршів, читання, а також уміння тонко і глибоко відчувати. І, безперечно, український інтерес. Побралися вони в 1862 році.

Алчевський очолив харківську громаду – напівлегальне об'єднання української інтелігенції, яке нараховувало 80 осіб. Христина була серед них єдиною жінкою, її називали гетьманшею. Члени громади всіляко сприяли освіті українців, відкривали безплатні школи, видавали дешеві популярні книги-«метелики», організовували

лекції, Шевченківські вечори, виступи театральних труп, концерти. 10 червня 1862 року Алчевська відкрила приватну нелегальну недільну школу для 50 учениць, яка діяла впродовж восьми років. У групі, яку вона вела сама, ще до ладу української не знаючи, навчання проводилося за букварем П. Куліша. З наступного року, коли було заборонено викладання українською мовою, довелося перейти на російську. З часом, склавши іспити з російської мови, арифметики і Закону Божого, Алчевська отримала право викладання. А в 1869 році, коли в Харкові було створене Товариство поширення грамотності серед народу, вона увійшла до його складу. Відкриття офіційної школи відбулося в березні 1870 року. Заняття проводилися щонеділі і в святкові дні з 10-ї до 14-ї години у приміщенні першого повітового училища. З часом О. Алчевський на власні кошти побудував школу – єдину, яка діяла не в орендованому приміщенні.

Оскільки не було високопоставленого поручительства про благонадійність засновниці школи, то на її прохання обов'язки почесного опікуна взяла на себе Ганна Вернадська, мати відомого вченого, першого президента Всеукраїнської академії наук (ВУАН) Володимира Вернадського.

Регламентував роботу навчального закладу статут, за яким навчання було безкоштовним, а вчителі працювали без винагороди. Учениці поділялися на групи за віком і за підготовкою – на неграмотних, напівграмотних (вміють лише читати), малоосвічених (більш-менш читають і пишуть) і грамотних.

Усі шкільні питання, які вимагали вирішення, виносилися на щотижневі педагогічні наради. Відбувалися гострі дебати щодо прийомів, форм і методів викладання, обиралися найефективніші. Як свідчать протоколи, часто обговорювалися проблеми предметних уроків, запровадження іспитів, адже раніше Алчевська їх не проводила. Серед питань, які розглядалися, було і таке, як доцільність ведення педагогічних щоденників. На думку Христини Алчевської, щоденник допомагав критично аналізувати, сприяти «з'ясуванню ставлення вчителя до школи, до учениць і, нарешті, з'ясувати характер, здібності, індивідуальні якості кожної учениці».

Великого значення в школі надавали самоосвіті педагогів і учениць і надзвичайно уважно комплектували бібліотеку: Христина Алчевська розробила метод вивчення читацьких інтересів і спеціальні правила користування книгозбірнею. У листі до Л. Толстого педагог розповідала: перш ніж книга доходила до читача, її рецензували, а

рецензії заслуховувалися на педраді. Потім вчителі з'ясовували, чи сподобалось ученицям прочитане, чи все зрозуміло.

На підставі численних відгуків і нотаток був укладений покажчик для народного і дитячого читання «Що читати народу?» у трьох томах. У ньому було проаналізовано 4183 видання з різних галузей знань. Христина Алчевська склала найбільшу частину – літературну, в якій розглянула 1680 видань вітчизняного і зарубіжного письменства. У третьому розділі покажчика «Твори для народу українською мовою» популяризувалися твори Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Котляревського, Є. Гребінки, І. Франка, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Нечуя-Левицького, І. Карпенка-Карого, Панаса Мирного, Ю. Федьковича, В. Стефаника, П. Грабовського, М. Коцюбинського, Лесі Українки, а також 300 найвідоміших українських пісень. Не лише цим виданням, але і всією своєю діяльністю Алчевська як педагог відстоювала любов до рідного слова, доносила до учениць найкращі зразки української літератури кінця XIX – початку XX ст.

Вихід у світ покажчика «Що читати народу?» сучасники вважали надзвичайним явищем, саме видання – розумною книгою, цінним джерелом. Свої педагогічні погляди і досвід Христина Алчевська висвітлила в низці робіт: «Історія відкриття школи у селі Олексіївка Михайлівського повіту», «Сільські нариси» та ін. Великий інтерес викликають і її неопубліковані рукописи, щоденники, листи, плани уроків, конспекти.

Уся діяльність Алчевської була зразком самовідданого служіння своєму народу. Незважаючи на заборону, протягом 50-ти років у її школі звучала українська пісня, відстоювалася українська мова. У мемуарах «Передуманное и пережитое» (1912) вона наголошувала, що свій шлях просвітництва в роки переслідування будь-якого українського руху обрала тверезо і після недовгих вагань. Вона писала про свою любов до України, до українського народу, розповідала, як виховувала такі ж почуття не лише в учениць, але й у своїх власних дітях.

Педагогічна діяльність Христини Алчевської здобула всесвітнє визнання. Так, на Міжнародному конгресі приватної ініціативи у справі народної освіти (Франція, 1889) її було обрано віцепрезидентом Міжнародної ліги освіти. Багато освітніх товариств обрали видатного педагога своїм почесним членом. На 50-річчя своєї педагогічної діяльності Христина Алчевська отримала понад 500

привітань – з 64 недільних шкіл, від педагогів, громадських діячів і, головне, від своїх випускниць. Проте до смерті вона залишалася кісткою в горлі в російських шовіністів.

Її не стало 15 серпня 1920 року в Харкові. Підсумком діяльності Христини Алчевської можна вважати те, що її просвітництво дало рясні плоди. Освіту в Харківській приватній жіночій недільній школі здобуло понад 17 тисяч жінок. Цей заклад готував не просто письменних людей, але й науковців, діячів, мислителів. Жінка-лідер прагнула духовного і вміла це духовне практично втілити: вона першою в світі поставила пам'ятник Тарасу Шевченку – у своїй харківській садибі ще в 1899 році. Вона – організатор і науковець. І просто справжня українка.

ЛІТЕРАТУРА

Громов С. Імена видатних людей у вулицях Львова [Текст] / С. Громов. – Львів: Українські технології, 2001. – 172 с. – Із змісту: [Про вулицю Христини Алчевської]. – С. 7, 8.

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: [Про вулицю Христини Алчевської]. – С. 457, 458.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: [Про вулицю Христини Алчевської]. – С. 6.

Вулиця ГАННИ БАРВІНОК – «берегині жіночої долі»

Мальовнича вуличка Ганни Барвінок розташувалася у місцевості Новий Світ (Франківський район). Вона має довжину 185 метрів і з'єднує вулиці Єфремова і Генерала Чупринки, паралельна до вулиць Мельника і Конопської. Вулиця виникла на початку XX ст., мала назву Під Сточком (польський період). У роки німецької окупації була перейменована на Фріц Вайцельгассе, далі мала назву Під Сточком. Сучасну назву отримала 1946 року. Забудова вулиці – у стилі польського конструктивізму 30-х років XX ст., у 60-80-х рр. тут звели радянські «коробки». До вулиці приписаний лише один будинок – сучасна п'ятиповерхівка. Усі інші будинки належать до сусідніх вулиць. У 2008 році мешканці виявили, що вулиця Ганни Барвінок вимощена надгробними плитами з єврейської частини Янівського кладовища. Це, очевидно, зробили нацисти. Радянська ж влада продовжила справу і залила плити асфальтом. Після демонтажних робіт усі надгробки повернулися на кладовище, звідки були вилучені.

Олександра Білозерська, відома під псевдонімом «Ганна Барвінок», народилася 5 травня 1828 року на Чернігівщині, на хуторі Мотронівка поблизу Борзни. Батько дівчини, Михайло Білозерський, був одним із найосвіченіших людей краю, мав репутацію вільнодумця, масона та вольтер'янця. Водночас шляхетський маршал-предводитель місцевого дворянства Білозерський був свідомим українцем, щиро й глибоко цікавився зародками нового українського письменства. Та він помер, коли Олександрі було лише шість років. Формально освіта дівчини, яку вона здобувала або вдома, або в приватних пансіонах, уже в 14 років була завершена. Та внутрішній світ майбутньої талановитої письменниці ніколи не знав відпочинку, значно більше важило для неї не кількісне накопичення несистематизованих знань, а усвідомлення головної ідеї життя: щастя й вищий обов'язок – служіння українському слову.

Національно-духовне відродження України, ім'я та постать Ганни Барвінок невіддільні від життя та справ її ушавленого чоловіка – Пантелеймона Куліша, чи не найсуперечливішого з класиків нашої літератури і культури загалом.

Історія кохання Олександри Білозерської й Куліша, їхнє 50-річне подружнє життя були далеко не ідилічними. Друзі родини називали Олександрю «нашою Беатріче», «ідеальною дружиною Куліша». І це без жодного перебільшення. 15-річна Олександра та старший за неї на дев'ять років Куліш, на той час уже багатообіцяючий письменник, познайомилися в Мотронівці. Він

приїхав туди погостювати на запрошення свого друга, Василя Білозерського, пізніше – відомого діяча української культури, активного члена Кирило-Мефодіївського братства, одного з видавців першого українського журналу «Основа», рідного брата Олександри. Як згадує Василь, сестра, вихована «під уважним наглядом матері», прагнула (або мусила) бути стриманою з Кулішем. *«Він (Куліш), пристрасний і нетерплячий, хотів неодмінно домогтися її освідчення, – пригадує Василь Білозерський, – але не міг, і коли виїжджав від нас для подорожі Київською губернією, просив її прийняти його портрет на згадку, проте вона відмовилась, і він, виїхавши від нас, за ворітьми знищив його й викинув у рівчак».* Чи знав Куліш, що «тиха» й «сором'язлива» Олександра заявила матері буквально таке: *«Ви не бажаєте, щоб я вийшла заміж за Пантелеймона Олександровича, – я з вашої волі не вийду, але ніхто інший не буде моїм чоловіком».*

Гордий та самолюбний Куліш майже рік намагався забути про Олександру, проте не зміг і несподівано знову з'явився у Білозерських. Відбулася відверта розмова між ним та невблаганною матір'ю дівчини. Олександра, покликана «заявити вирішальне слово», зізналася, що кохає Пантелеймона, проте Білозерська-старша сказала, що дочку заміж в жодному разі за нього не віддасть. Кулішів роман на якийсь час припинився. Але в 1846 році письменник отримав наукове відрядження за кордон для вивчення слов'янських мов. Перед від'їздом він вирішив побувати в Мотронівці. Здавалося б «приборкане» кохання відродилось з новою силою, протистояти якій було неможливо. Тепер вже Олександрина мати згодилася на шлюб. Можливо, справа була в тім, що Кулішеві, на її погляд, відкривався шлях до кар'єри.

Весілля молодих відбулося 24 січня 1847 року, «старшим боярином» був сам Тарас Шевченко, який так і сипав жартами, дотепами. Але у їхньому тривалому подружньому житті було більш ніж достатньо драматичних моментів. Дружині доводилось стійко переносити приниження під час арешту і заслання Куліша до Тули, виявляти дивовижно мудру терплячість під час вигаданих і реальних романів Куліша.

Але не можна сприймати Олександру лише як дружину Куліша. Вона була талановитою, самобутньою письменницею, майстром психологічної прози, її цікавило *«кохання української жінки та чи щаслива вона».* Літературну діяльність вона розпочала після наполегливого намовляння Куліша. На правах більш досвідченого

колеги по красному письменству він сам придумав літературний псевдонім дружині: «А. Нечуй-Вітер». Олександрі це не сподобалося: по-перше, чоловіче прізвище, по-друге, якесь холодне і чуже. І вона самотійно обрала авторський знак, доручивши літературну долю вічнозеленому в'юнкому барвінку, що вміє виживати за будь-яких умов.

Перше оповідання «Жидівський кріпак» Ганна Барвінок написала у 1847 році під час шлюбної подорожі: *«не доїхавши до Варшави, зробилась я письменницею, навіть Куліш похвалив мене за “Жидівського кріпака”»*.

Творча спадщина Ганни Барвінок могла б бути вагомішою, якби вона не ставила на перше місце діяльність чоловіка. Проте навіть ті тридцять новел, що вдалося їй створити, отримали в цілому шанобливу оцінку впливових літературознавців. Зокрема, Борис Грінченко так відрецензував її доробок: *«Кращі її оповідання належать і до кращих зразків українського письменства»*. Іван Франко називав її «поетом жіночого горя», Дмитро Дорошенко вважав, що твори Ганни Барвінок *«можуть сміливо посісти місце поряд з всесвітніми літературними образами поетичної й ніжної жіночої вдачі»*.

Її оповідання публікувалися у часописах «Хата», «Руська хата», «Основа», «Киевская старина», «Літературно-науковий вісник», в епохальних альманахах «Рада» (1884) Михайла Старицького, «Перший вінок» (1887) та «Наша доля» (1893) Наталі Кобринської. Авторці закидали «стенографічне» відтворення життя, «етнографічний натуралізм», зараховували Ганну Барвінок до «етнографічно-побутової школи». Їй було байдуже: головним залишалося – виговоритися. Уже в першому своєму оповіданні Ганна Барвінок заявила: *«Чого воно так було – не моє діло мізкувати. Моє діло бувальщину згадувати»*.

Перші оповідання дружини дали Кулішеві матеріал для далекосяжних узагальнень про те, що художня література виростає з народу, мову якого письменники беруть як засіб для висловлювання. Він заявляв, що геній народний править голосом письменника, а тому як першочергове завдання ставить перед письменниками вимогу навчатися мови в народу, і на цій основі обґрунтовував своє народолюбство. У цьому Ганна Барвінок, на його думку, була добрим прикладом, бо вона вміє вибирати з-посеред людей «красномовну просту людину» а у народі істинно народне.

Олена Пчілка зразком «пієтичного, побожного» ставлення до народної мови поруч із творами Шевченка, Марка Вовчка, Куліша називала також твори Ганни Барвінок, за якими *«можемо учити нашу мову народню, так близько ті твори наслідують її»*.

Борис Грінченко вважав Ганну Барвінок щирим поетом жіночого горя. У 1902 році він видав першу і єдину за її життя збірку «З народних уст» з тридцяти оповідань. У радянські часи книги письменниці не виходили, а творчість замовчувалася, насамперед, через чоловіка.

У 1883 році після тривалих поневірять світами подружжя повернулося на хутір Мотронівка і Пантелеймон Куліш спробував завершити все, що згодом вивело його у коло видатних письменників та істориків, послідовних державників, зробило одним з головних предтеч духовного відродження України. Він переклав Шекспіра, Вальтера Скотта, Байрона, Гете, Гейне, Шиллера, завершив історіографічну працю у трьох томах «Отпадение Малоросии от Польши» і дозрів до найвищої справи свого життя – перекладу українською мовою Святого Письма. Крім того, літератор викупив хутір Мотронівку у родичів Білозерських та на честь дружини перейменував його на Ганнину Пустинь.

У біді та радості Ганна Барвінок завжди була поруч. Коли згорів рукопис українського перекладу Біблії, над яким Пантелеймон Куліш працював чверть століття, саме дружина вмовила його заново розпочати роботу. Після смерті чоловіка у 1897 році вдова упорядковувала його архів, спогади, листування, а потім продала родинний хутір, щоб на отримані кошти опублікувати чималу творчу спадщину П. Куліша. Саме її зусиллями було створено його музей; хатинку, у якій автор починав знамениту «Чорну раду», дружина дбайливо перенесла до маєтку Кочубеїв. Тринадцять довгих років Ганна Барвінок доглядала могилу чоловіка, жила в жахливих злиднях. А 6 липня 1911 року упокоїлася в рідній Мотронівці. За заповітом, її поховали поряд із чоловіком, у Ганниній Пустині.

ЛІТЕРАТУРА

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апіорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Ганни Барвінок]*. – С. 323.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Ганни Барвінок]*. – С. 15.

Вулиця ОЛЬГИ БАСАРАБ – національної героїні України

Вулиця Ольги Басараб (з 1992 року) знаходиться у Личаківському районі міста і з'єднує вулицю Зелену і Генерала Тарнавського. На початку ж ХХ століття вона мала назву Стальмаха на честь польського громадського діяча Павла Стальмаха, а у 1945 році була перейменована на Брюсова, на честь російського поета Валерія Брюсова. На вулиці – будинки у стилі польського конструктивізму 30-х років та радянського конструктивізму 60-70-х років. У будинку № 1 у 1930-х роках був гуртожиток зооветеринарного інституту, т. з. Дім студентів ветеринарії, а у будинку № 4 за польських часів функціонувала змішана гімназія св. Софії та Академічний дім (гуртожиток) фундації Германа (нині там розташована середня школа № 49, яка входить до складу інноваційно-навчально-науково-виробничого комплексу «Школа – Коледж – Університет – Підприємство», створеного при Національному університеті «Львівська політехніка»).

Ольга Басараб (Левицька) народилася 1 вересня 1889 року в селі Підгороддя на Рогатинщині (нині – Івано-Франківська область) в родині відомого громадського діяча о. Михайла Левицького. Своє навчання вона розпочала у приватному пансіоні для дівчат у Вайсвассері (Сілезія), продовжила у Перемишлі (1902), відвідуючи ліцей Українського інституту для дівчат, директор якого Марія Примів виховувала свідомих патріоток.

У 12 років дівчина втратила батька, слідом за ним – діда і маму. Тому, щоб заробити собі на життя і оплатити навчання в ліцеї, вона змушена була працювати: з 14 років читала лекції. Вона була однією з найкращих учениць, активно зарекомендувала себе на громадській ниві: за настановою директорки вела бібліотеку, була співредактором шкільного журналу, організовувала різні гуртки, у тому числі й таємний, де читали заборонену літературу. У цей час вона захоплювалась художньою і світською літературою, мріяла про університет, вивчала латинську і грецьку мови, читала Горація і Гомера в оригіналах. Закінчивши у 1909 році ліцей, Ольга Басараб разом з Марією Бачинською (майбутньою Донцовою) та Стефанією Савицькою стала слухачкою однорічних торговельних курсів, які діяли при Віденській торговій академії. Вони були першими українськими дівчатами, які приїхали опановувати вищі торговельно-економічні науки.

У Відні Ольга енергійно працювала в товаристві українських студентів «Січ», членами якого були Дмитро Донцов і Євген Коновалець. Вона жила дуже скромно, проте останні гроші віддавала на квитки у музеї, театри, зокрема, у славетну Віденську оперу, на екскурсії містом, його околицями, навіть побувала в Альпах. Після закінчення курсів О. Басараб повернулась до Галичини. Спочатку учителювала в торговельній школі в Тернополі, пізніше влаштувалась бухгалтером у Земельному банку у Львові. Знаходила час на впорядкування бібліотеки в «Жіночій громаді», на ведення курсів грамоти в «Просвіті», на руханку в «Соколі», займалася самоосвітою.

У 1913 році, коли почали створюватися перші жіночі відділи при організаціях Українських січових стрільців, Ольга разом з Оленою Степанів та Софією Галечко стала активною учасницею цього нового руху, опанувала військову і санітарну служби. Саме тоді вона познайомилася зі студентом Львівської політехніки Дмитром Басарабом. Якийсь час він був головою товариства «Основи», редактором і видавцем часопису «Відгуки», очолював молодь, яка вважала збройну боротьбу основним шляхом до незалежності України. Дружба між Ольгою і Дмитром переросла в кохання і невдовзі вони одружилися. Обстріл форту Мальборжет влітку 1915 року, де проходив службу Дмитро Басараб, закінчився для нього фатально: він загинув. Його посмертно було нагороджено Хрестом за заслуги III класу з військовим орденом.

Ще за життя чоловіка Ольга Басараб увійшла до Українського жіночого комітету допомоги пораненим жовнірам. Вона весь час проводила серед учнів, яких мала більше сотні: організовувала навчання грамоті, самоосвітні курси, доповіді та концерти. При комітеті створила читальню і бібліотеку. Тоді ж працювала і в Комітеті з надання допомоги цивільному населенню, яке проживало на зруйнованих війною землях. За її працю міжнародний Червоний Хрест відзначив Ольгу Басараб почесною срібною медаллю.

Після розпаду Австро-Угорщини віденські залізниці були переповнені військовиками, особливо з італійського фронту, які масово поверталися додому. Серед них було багато українців, яких дорогою переймали поляки і примусово відправляли до армії Галлера. Створення військових відділів й організацію відправки українських військовиків до Української галицької армії взяла на себе Ольга Басараб. Після закінчення війни вона стала членом управи Українського жіночого союзу, займалась культурно-освітньою роботою, брала активну участь у роботі української секції Ліги миру і свободи, доносячи до світової громадськості інформацію про штучний голод у Великій Україні, про нехтування там прав людини. Кожну мить жінка віддавала людям свою доброту, знання і досвід: працювала в організаційній комісії, вела курси для неграмотних дорослих, організовувала допомогу дітям бідних емігрантів, відкрила українську школу, проводила дитячі вистави до свята св. Миколая, поставила оперу «Коза-Дереза», заснувала шкільний комітет, до роботи якого зуміла залучити представників робітничих товариств.

У 1918 році вона знайшла можливість побувати у Стокгольмі: побачила безжурну країну зі стриманою північною природою, відвідала етнографічний музей просто неба, зацікавилася народним мистецтвом, відшукала у шведських вишивках гуцульські мотиви. Ольга Басараб любила літературу, мистецтво, відвідувала художні виставки. У післявоєнні роки у Відні брала участь у дискусіях на літературних вечорах. У 1919 році Ольга Басараб на запрошення ЗУНР працювала в посольстві у Відні, спочатку як службовець, а потім як радник. У 1920 році стала секретаркою Українського посольства у Фінляндії. Вона багато подорожувала Європою, виконувала не лише офіційні місії, а й збирала цінну розвідувальну інформацію стратегічного та політичного характеру. Коли у 1920 році, після Ризького мирного договору Польщі з Росією, завершився черговий поділ України між її сусідами і національно-визвольні

змагання українців де-факто зазнали поразки, необхідно було шукати принципово інші шляхи виборювання української незалежності.

На нараді українських старшин різних українських армій у Празі було засновано підпільну Українську військову організацію (УВО), яку очолив Євген Коновалець, а Ольга Басараб стала її зв'язковою. Влітку 1923 року Ольга Басараб переїхала до Львова, де взяла активну участь у громадській діяльності: стала членом Союзу українок, опіковувалася пластунами. Та головним її завданням було встановлення контактів з колишніми вояками, створення мережі місцевих осередків УВО. У Львові УВО керував полковник Андрій Мельник. *«Знала майже всі імена членів УВО, – писав у спогадах член УВО, в'язень процесу «басарабівців» Михайло Бажанський, – знала їхні псевда, гасла і мала матеріали для поширення між членами. До неї приходили всі розпорядки і накази».* Це була робота підпільна і таємна, про яку не знали ані рідні, ані найближчі друзі...

9 лютого 1924 р. Ольга Басараб разом зі Стефанією Савицькою була заарештована поліцією на квартирі по вул. Виспянського (нині – вул. Вишенського), яку вони винаймали. Під час обшуку було знайдено розвідувальні матеріали про дислокацію військових частин польської армії. Вони були звинувачені у шпигунстві двічі: на користь веймарської Німеччини та більшовицької України. Їх ув'язнили в тюрму по вул. Яховича (нині – вул. Ак. Р. Кучера), де Ольга Басараб провела три дні. Поліціантів вабила перспектива виявити українську підпільну мережу, тому допити були жорстокими: із застосуванням тортур. Два останні відбулися в передобідній час, а вранці Ольгу Басараб знайшли повішеною на вишитому рушникові на ґратах вікна камери. Але ґрати в'язниці були надто високими для її зросту, та й вартовий сказав, що після допиту вона не могла йти самотійно і її до камери несли, замотану в мокре рядно, тому це не могло бути самогубством, це було вбивство. Завдяки агентам УВО у цій в'язниці не вдалося приховати факту смерті Ольги Басараб. Маніпуляції поліції спричинили масове обурення. Кампанію протесту розпочав Союз українок. До акції долучилися інші українські товариства Львова, Галичини й осередки еміграції. Польська влада змушена була розпочати слідство. Адвокат родини загиблої Степан Шухевич добився ексгумації тіла Ольги Басараб. Серед лікарів, які проводили розтин, був єдиний українець – доктор Мар'ян Панчишин. Після того загиблу перепоховали на Янівському цвинтарі при центральній алеї за участі кількох тисяч львів'ян і кількох сот

поліцейських. Очолили похоронну процесію десять священників. Домовину з тілом несли студенти. Після похорону відбулася масова демонстрація. Але слідство у справі загибелі Ольги Басараб невдовзі припинили «за відсутністю складу злочину».

ЛІТЕРАТУРА

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Ольги Басараб]*. – С. 256.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Ольги Басараб]*. – С. 8.

Мельник І. Галицьке передмістя та південно-східні околиці королівського столичного міста Львова [Текст] / І. Мельник. – Львів: Апріорі, 2012. – 352 с.: 555 іл. – Із змісту: *[Про вулицю Ольги Басараб]*. – С. 245.

Вулиця ІВАННИ БЛАЖКЕВИЧ – про яку можна сказати: «вона віддала серце дітям, життя Україні»

Іменем Івани Блажкевич названо вулицю, яка знаходиться на Левандівці (Залізничний район) і з'єднує вулиці Калнишевського та Суботівську. З 1957 до 1993 року вона називалася Прокатна. Забудова вулиці – двоповерховий конструктивізм 30-х років, чотири- та дев'ятиповерховий конструктивізм 70-х років.

Іванна Блажкевич – українська дитяча письменниця, громадська діячка, просвітниця – народилася 9 жовтня 1886 р. у селі Денисові (нині – Козівський район Тернопільської області) у родині вчителя Омеляна Бородієвича і Марії зі Щепановських. Після закінчення місцевої народної і Тернопільської виділової шкіл екстерном склала іспити за Львівську учительську семінарію й отримала учительський диплом. З 1904 року учительувала у селі Суботові, а з 1914 – у селі Залукві біля Галича. У 1920-1921 рр. працювала у школі ім. М. Шашкевича у м. Станиславові, а з 1923 року і до смерті – у рідному Денисові.

Перші віршовані твори І. Блажкевич «Грудка на могилу Марка Каганця» (1908), «Жертвам сваволі» (1909), «Над свіжою могилою» (1910) були присвячені класовій нерівності. З 1920 року через відсутність відповідної літератури почала писати українською мовою, адже навчання і виховання у садочках і школах велося виключно польською. Окремими виданнями побачили світ її віршовані п'єси, збірки поезій та оповідань для дітей «Св. Миколай у 1920 році» (1920), «Тарас у дяка» (1923), «Діло в честь Тараса», «Вертеп» (1924), «Мила книжечка» (1928), «Пушистий король» (1929), «В мамин день» (1931), «Івась-характерник» (1936), «Оповідання» (1937), «Подоланочка» (1958), «Прилетів лелека» (1971), «Хто посіяв промінь?» (1976). Книжечка «Прилетів лелека» стала улюбленою для багатьох поколінь дітей. До неї увійшли вірші, казки та оповідання, які прищеплювали маленьким читачам почуття любові до рідного краю, поваги до матері, до всього живого, вчили любити книгу і шанувати працю. У 1986 р., уже після смерті письменниці, вийшла її книжка «Ластівочка». І. Блажкевич написала також спогади про І. Франка, О. Кобилянську, В. Стефаника, В. Гнатюка, з якими була особисто знайома. Особливо теплими і щирими були її взаємини з Ольгою Кобилянською, про що свідчить листування між письменницями. Також підтримувала дружні стосунки з Іриною Вільде, яка й спонукала її до написання спогадів. Видала низку книжок на педагогічні та морально-виховні теми. Її перу належать численні праці з економіки, садівництва і кролівництва.

Письменниця очолювала «Кружок українських дівчат» (1905-1911), під час польської окупації – «Товариство охорони дітей і опіки над молоддю»; організувала пластовий гурток «Стрипа», у 1925 році – спортивне товариство «Луг», а згодом «Каменярь», в яких сільська молодь, крім спорту, займалася самоосвітою; створювала читальні та

осередки «Просвіти». У селі Денисові вона організувала відділ Союзу українок, після його ліквідації польською владою там постала «Жіноча громада». Завдяки вчительці у селі велися курси крою і шиття, куховарства і вирощування квітів, гуртки художньої самодіяльності, а на час жнив відкривалися дитячі садки. Вагомий вклад вона зробила і у розвиток кооперативного руху: у рідному селі вела споживчу кооперацію, організувала районну молочарню, була директоркою курсів для сільських кооператорів. А з 1936 року Іванна Блажкевич працювала директором повітового союзу кооперативів у Тернополі, брала активну участь в Українській соціалістично-радикальній партії. У радянський період у рідному селі створила краєзнавчий музей.

Вірним супутником і однодумцем письменниці став учитель із сусіднього села Купчинці Іван Блажкевич, за якого вона вийшла заміж у 1911 році. Подружжя відіграло важливу роль у ліквідації неписьменності та пробудженні національної свідомості у простих людей по галицьких селах. За патріотизм, активну діяльність задля українського народу вони не раз зазнавали переслідувань з боку і австрійської, і польської влади. У серпні 1914 р. чоловіка мобілізували на війну до австрійської армії, а згодом він потрапив у російський полон, з якого повернувся аж у 1921 році. У Блажкевичів народилося п'ятеро дітей. У 1928 р. дві маленькі донечки загинули від рук польських шовіністів – так помстилися їхній матері за любов до України. У листопаді 1938 року польські жандарми покарали Іванну 120 буками, завдавши травм, після яких вона залишилася інвалідом на все життя. Та жодні життєві негаразди, переслідування та втрати не похитнули її і не зламали.

Вона померла 1 березня 1977 року у своєму рідному селі, на цвинтарі якого знайшла вічний спочинок. У 1988 році в Денисові було споруджено пам'ятник Іванні Блажкевич роботи скульптора Івана Мулярчука. Створено музей-садибу її імені. У 1993 році було встановлено літературну премію, яка щороку видається українським літераторам у її рідному селі на її день народження.

ЛІТЕРАТУРА

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Іванни Блажкевич]*. – С. 391.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Іванни Блажкевич]*. – С. 9.

Вулиця ІРИНИ ВІЛЬДЕ – «письменниці, що мала пристрасть до загадок людської душі»

Ім'ям Ірини Вільде названа вулиця, де з середини 60-х років мешкала письменниця. Колишні назви: Птасьніка, на честь історика, професора Львівського університету Яна Птасьніка (польський період), Роменська, Птасьника, Марата, на честь французького революціонера Жана Поля Марата. У районі нинішніх вулиць Ірини Вільде, Чумацької, єпископа М. Чарнецького, Ніщинського у 1930-х роках за проектами Тадеуша Врубеля, Леопольда Мартина Карасінського, Максиміліана Кочура було збудовано кілька десятків переважно двоповерхових вілл – Професорську колонію. Деякі з цих будиночків зберегли ще незайманість геометричних форм функціоналізму, але багато з них вже деформували євроремонти. А ще з'явилися новобудови у вигляді замків з вежами, які не дуже пасують до цього львівського «баугаузу». Однак ще залишилися затишні куточки – покрита дрібною бруківкою вуличка Ірини Вільде чи вілла цієї письменниці на вул. Чумацькій, 2.

Серед визначних майстрів вітчизняної прози заслужене місце займає Ірина Вільде (Дарина Макогон-Полотнюк) – одна з найталановитіших письменниць української літератури ХХ століття. Народилася вона 5 травня 1907 року в Чернівцях у сім'ї вчителів Адольфіни Янішевської та Дмитра Макогона, поета, прозаїка, публіциста. Батько Ірини Вільде вів активну громадсько-культурну і освітянську діяльність на Буковині в останніх роках ХІХ та перших

двох десятиліттях ХХ ст. За своє життя видав кілька збірок віршів, оповідань, новел та нарисів, які відзначалися соціальними мотивами, був активним дописувачем у часописах «Зеркало», «Оса», «Жало».

У листопаді 1918 р. Буковину окупувала боярська Румунія. Виступаючи проти офіційної політики уряду, Д. Макогон став для румунської влади «небезпечним», часто не мав роботи та змушений був заробляти на життя приватними уроками. За антидержавну діяльність його двічі заарештовували. Тому, рятуючись від переслідування, він переїхав у 1922 р. до Галичини, у Станиславів, де згодом обійняв посаду вчителя у приватній початковій школі. Через рік до нього переїхала й сім'я. У Станиславові Дарина закінчила українську приватну гімназію і протягом 1928-1933 років студіювала славістику і германістику на філологічному факультеті Львівського університету. Скрутне матеріальне становище родини змушувало її самій заробляти на хліб, даючи приватні уроки дітям поміщика у Перемишлянах під Львовом. Була членом правління товариства «Академічна громада», яке займалося побутовими та організаційними питаннями студентства. У ті роки вона дуже багато читала. Серед улюблених авторів були Петер Альтенберг, Шарль Бодлер, Артур Шніцлер, Грація Даледда, Шарлотта Бронте, Сельма Лагерлеф, Марія Домбровська, Софія Налковська.

В університеті Ірина Вільде провчилася чотири роки. З 1933 року почала працювати у коломийській газеті «Жіноча доля»: спочатку літпрацівником, а згодом і завідувачем відділу. У 1934 році Ірина Вільде вийшла заміж за інженера Євгена Полотнюка, який після п'ятирічного безробіття нарешті одержав місце лісничого у Самборі поблизу Дрогобича. На цей період і припав початок її літературної діяльності: вона опублікувала новели, оповідання, повісті. До вересня 1939 року у Львові виходило кілька десятків періодичних видань різними мовами і найрізноманітніших ідеологічних спрямувань. Молодій літераторці нелегко було зорієнтуватися, вона не маніфестувала відкрито своїх переконань, хоча її чоловік був членом ОУН (псевдо «Ойген»).

На початку 1939 року Євген Полотнюк потрапив у концентраційний табір у Березі Картузькій (Білорусь). Вийшов на волю у вересні. Працював у селі Лелехівка (Яворівський район Львівської області), потім – надлісничим у митрополичих лісах в карпатському селі Микуличин на Станиславщині, де був заарештований німцями і розстріляний. Після війни Ірина Вільде з

двома синами Яремою і Максимом мешкала в Ольги Дучимінської у Львові. Заробляла написанням повістей для журналу «Радянський Львів». Була дуже дієвою: віддавала багато часу і сил роботі з «жіночим активом», їздила з письменницькими бригадами по селах, агітуючи за колективне господарювання, працювала спецкореспондентом газети «Правда України». Була депутатом Верховної Ради УРСР другого скликання (1947-1951). За активну громадську та літературну діяльність Ірину Вільде в 1947 році було нагороджено орденом Трудового Червоного прапора, в 1957 році – орденом «Знак пошани».

Найважчим і найдраматичнішим для неї був період з кінця 40-х і початку 50-х років. За попередню творчість її звинуватили в аполітизмі, ідеалізації минулого й націоналізмі, у невмінні й небажанні на належному художньому рівні зображати радянську дійсність. І тоді з-під її пера з'явилася низка слабких, вимучених, позначених штампами соцреалізму оповідань та нарисів. Та письменниця не відмовилася від своєї ранньої творчості. Більше того, припала до неї, як до живильного джерела, коли шукала виходу з душевних потрясінь і творчої кризи.

Обсяг ранньої творчості Ірини Вільде вражає: з 1926 року, коли у перемиській газеті «Український голос» з'явився перший її друкований твір – оповідання «Марічка», до 1939-го року вона опублікувала понад п'ятдесят творів малої прози – новел, оповідань, ескізів, художніх нарисів (до тридцяти новел та оповідань були перевидані і увійшли у збірку «Химерне серце»). У світ вийшли також чотири повісті: трилогія «Метелики на шпильках», «Б'є восьма», «Повнолітні діти», що окремими розділами та численними уривками друкувались у багатьох журналах, і повість «Вікна наростіж», яка збереглася лише у журнальному варіанті. За повість «Метелики на шпильках» і збірку новел «Химерне серце» Ірині Вільде у 1935 році було присуджено премію Товариства письменників і журналістів ім. І. Франка.

Крім того, працюючи з 1933 року в редакції одного з найбільш популярних тоді журналів – тижневику «Жіноча доля», що виходив у Коломиї, а також редагуючи щомісячний додаток до нього – часопис для дівчат «Світ молоді», Ірина Вільде надзвичайно багато творчої енергії віддавала журналістській роботі. Її результатом були численні статті, нариси, інтерв'ю з питань тяжкого економічного становища і безправ'я жінки за умов кризи і безробіття, соціального та

національного поневолення українського народу шляхетською Польщею, а також з питань родинного життя; морального, естетичного і сексуального виховання молоді. Власне найбільшу увагу письменниця приділяла естетичному вихованню, звідси – десятки найрізноманітніших за жанром матеріалів літературно-критичного і мистецького характеру: від статей теоретичного спрямування про принципи аналізу художніх творів, більш чи менш розлогих літературних портретів окремих письменників до інтерв'ю з діячами літератури і культури, оперативних рецензій на літературно-мистецькі новини та коротких бібліографічних анотацій до них.

Рання проза Ірини Вільде неповторна за тематикою, проблематикою і стилем. Вона викликала бурхливу суспільну реакцію, найрізноманітніші, часто протилежні думки: від захопленого схвалення проблематики творів та їхнього європейського стилю до безпідставних звинувачень в безідейності, антипатріотизмі. Передова громадськість одностайно підтримувала талант молоді письменниці. За спогадами Ірини Вільде, щиро, по-материнськи, сприйняли її творчість Ольга Кобилянська та Уляна Кравченко, про що вони писали в листах до неї, які, на жаль, були втрачені під час війни. Її творчість схвалювали Михайло Рудницький, Костянтина Малицька та сучасник Івана Франка, майстер історичного роману Андрій Чайковський. До найбільших прихильників молоді письменниці належав поет Богдан-Ігор Антонич, який знав її з університетських студій, літературних дискусій та семінарів. Саме йому належать найбільш влучні міркування про неповторність обдаровання, притягальну силу таланту Ірини Вільде, висловлені в рецензії, яку поет не встиг опублікувати при житті. Він порівняв її творчість з камерною музикою, симфонією.

Реалізм та соцреалізм чітко розмежували передвоєнну і післявоєнну творчість письменниці. Наполегливі довголітні творчі шукання Ірини Вільде привели до створення широкого художнього полотна – роману «Сестри Річинські», написання якого стало справжнім творчим подвигом письменниці. Осяжний твір вміщує величезну кількість персонажів – протагоністів з усіх суспільних верств тогочасної Галичини – духовенства, службовців, робітників, селян, дрібних буржуа, а також відомості про діяльність різних партій та громадських організацій, про політику польської адміністрації, стан економіки, освіти, культури. У невеликих просторових рамках постає життя прикарпатського містечка Наше і приміських сіл – уся

Галичина; у вузьких часових межах (1937-1939 рр.) через авторські ретроспекції та спогади героїв – суспільне життя Галичини 20-30-х років. Тут закладені драма, лірика, філософічність, гумор, іронія, сарказм, пізнавальна історична інформація. За створення цього епічного полотна Ірину Вільде в 1965 р. було удостоєно Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка.

«Сестри Річинські» справді найбільше творче досягнення письменниці, але це й найбільша її поразка – компроміс між реалізмом і соцреалізмом, талантом і кон'юктурою, правдою життя й «правдою» комуністичної ідеології. Роман став ніби «лебединою піснею» Ірини Вільде – після нього вона не створила якихось значимих речей. Зосередилась на головуванні у Львівській обласній організації СПУ, опікувалась молодими талантами. «Благословила» на літературний шлях Р. Братуня, Д. Павличка, Р. Іваничука, Н. Бічюю, В. Яворівського, Ю. Ковалю, Д. Герасимчука, Р. Лубківського, Л. Різника, Р. Кудлика, Р. Горака. І цей перелік знаних нині імен можна продовжувати і продовжувати. До багатьох їхніх книг написала передмови, вступні статті, рецензії. Сучасники з любов'ю і повагою називали її, як колись і О. Кобилянську, «нанашкою» (тобто хрещеною матір'ю) в літературі.

Останні роки життя Ірина Вільде перебувала поза межами реальності. Врешті хвороба остаточно закувала її в стінах квартири. 30 жовтня 1982 р. у віці 75 років письменниця пішла з життя. Була похована у Львові на Личаківському цвинтарі.

ЛІТЕРАТУРА

Громов С. Імена видатних людей у вулицях Львова [Текст] / С. Громов. – Львів: Українські технології, 2001. – 172 с. – Із змісту: *[Про вулицю Ірини Вільде]*. – С. 26.

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Априорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Ірини Вільде]*. – С. 154, 155.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Ірини Вільде]*. – С. 13.

Мельник І. Личаківське передмістя та східні околиці Королівського столичного міста Львова [Текст] / І. Мельник, Р. Загайська. – Львів: Центр Європи, 2010. – 352 с. – Із змісту: *[Про вулицю Ірини Вільде]*. – С. 287, 288, 327.

Вулиця МАРКА ВОВЧКА – єдиної в українській літературі кінця 50-х років XIX ст. жінки-письменниці

Вулиця Марка Вовчка носить таку назву з грудня 1944 року, з'єднав Гороδοцьку і Олени Степанівни, бічні від неї вулиці Сидора Голубовича, Декарта і Морозенка. Вулиця виникла наприкінці XIX століття. У 1898 році отримала назву Королеви Ядвіги, на честь польської королеви Ядвіги Анжуйської. Під час німецької окупації називалася Гедвіггассе. У радянський період – Королеви Ядвіги. Вулиця забудована переважно три- та чотирьохповерховими будинками у стилях класицизму, сецесії та конструктивізму. У міжвоєнний період у будинку № 4 містилася повітова каса хворих, у будинку № 19 продавали біжутерію Рубенфельда, під номером 26 був ресторан Дункеля. До Другої світової війни у будинку № 14 розташовувалася синагога «Халед», яка навіть пережила німецьку окупацію, проте у 70-х роках її зачинили, приміщення синагоги переобладнали під клуб швейної фабрики, а згодом під житловий будинок.

Марія Вілінська наприкінці 50-х років XIX століття була єдиною в українській літературі жінкою-письменницею. «Чоловічий» псевдонім – Марко Вовчок – вигадав Пантелеймон Куліш, поєднавши прізвище чоловіка Марії з її «вогкуватістю у спілкуванні». Сама письменниця люто ненавиділа цей псевдонім. Авторка «Народних оповідань» була першим українським прозаїком напередодні подій реформи 1861 р., коли народ повстав проти деспотичної кріпосної системи. У центрі уваги письменниці були люди праці, здебільшого селяни, улюбленими образами були передові, сміливі, волелюбні

люди, які мужньо виступали проти несправедливості, самовіддано служили народові, батьківщині, вбачаючи в цьому своє покликання і найбільше благо. Марко Вовчок нещадно викривала паразитизм, фізичне і духовне ледарство, деспотизм і духовне виродження панівних верхів царської Росії. Вона створила галерею оригінальних характерів «нових жінок», які намагалися протистояти прогнилим відносинам старого способу життя.

Народилася Марія Вілінська 22 грудня 1833 р. в маєтку Єкатерининське Єлецького повіту, що на Орловщині, у сім'ї освіченого російського офіцера, дрібного поміщика українсько-польського походження. Мати походила зі збіднілого дворянського роду Данилових і була двоюрідною сестрою Варвари Писаревої, матері російського критика Дмитра Писарева. Коли Марії було сім років, помер батько. Вітчим Дмитрієв був гульвісою і картярем, грубим і жорстоким чоловіком. Тому мати часто відправляла доньку до своєї двоюрідної сестри Варвари. У 1845-1848 рр. Марія Вілінська навчалася в одному з приватних пансіонів у Харкові. Двері будинку Писаревої завжди були відкриті для студентів Харківського університету та літераторів. Тут майбутня письменниця почала серйозно вивчати українську мову. У 1849 р. вона переїхала до Орла, до тітки К. Мардовіної, у якої збиралися культурні діячі, де вона зустрілася з відомим українським етнографом Опанасом Марковичем (1822-1867), який відбував заслання за членство у Кирило-Мефодіївському братстві. У 1851 р. Опанас і Марія, попри обурення родини, одружилися і виїхали в Україну. Завдяки чоловікові Марія поринула в стихію народної української мови і зачарувалася нею. Заприятелювала з фольклористами-етнографами О. Лазаревським, О. Шишацьким-Іллічем, С. Носом, славнозвісним поетом-байкарем, перекладачем В. Жуковського Л. Глібовим. Вона почала й сама послуговуватися українською мовою: записувала народні пісні, казки й приказки, допомагала О. Марковичу у його фольклористичній роботі. Кілька записаних нею матеріалів згодом було опубліковано.

У 1851-1853 рр. Марковичі жили в Чернігові, де чоловік працював коректором у «Черниговских губернских ведомостях», а потім в Києві (1853-1855), де він одержав посаду бухгалтера з продовольчої частини Київської палати державного майна, а трохи згодом став стряпчим у тій же установі. Першим великим горем була смерть крихітної доньки, а потім тривала хвороба Марії Вілінської, душевний неспокій і постійна матеріальна невлаштованість.

Особливо дошкуляли нестатки у Києві, коли десять місяців вони жили на околиці міста – Куренівці. Якось до них завітав біограф Тараса Шевченка Михайло Чалий і був вражений: Марковичі жили у *«найбіднішій халупі, навіть без дверей, замість яких вхід до мешкання завішувався якоюсь рядниною»*. Незважаючи на життєві негаразди, ніхто й ніколи не чув від Марії Вілінської жодних нарікань. Вона піклувалася про маленького сина Богдана, упорядковувала фольклорні записи, укладала словник української мови, якою вже добре володіла. Чоловік одержав посаду молодшого вчителя географії в гімназії у Немирові. Тут вони потрапили в приязне і дружнє товариство місцевих інтелігентів, які *«були малороси, шанувальники Тараса Шевченка, народники... любили Малоросію... і думали про загальне добро»*. Усе почуте, побачене тут вилилося живим, зворушливим народним словом, як голос совісті, честі, людського сумління, як вибух збуреного соціальним злом почуття гніву й протесту. Так визрівали твори. Немирівський період (1856-1858) виявився для Марії Вілінської найбільш плідним. Саме тоді було написано одинадцять оповідань; разом з О. Марковичем на сцені гімназії було поставлено п'єсу Івана Котляревського «Наталка Полтавка». Письменниця вчилася: студіювала «Историю русов», а також «Историю Малой России» Д. Бантиша-Каменського, «Літописну розповідь про Малу Росію, її народ і козаків взагалі» О. Рігельмана, ознайомила з легендами і переказами про народних героїв.

Пантелеймон Куліш надіслав рукопис перших оповідань «Викуп» і «Знай, ляше!» («Отець Андрій») Марка Вовчка на цензурування ліберальній людині – барону фон Крузе. І той пропустив «Народні оповідання» без будь-яких втручань у текст. Саме Пантелеймон Куліш у листі до Тараса Шевченка написав: *«Побачиш, які дива у нас творяться! Уже й каміння починає вопіяти! Це ж пак не диво, щоб московка преобразилась в українку, да такі повісті вдрала, що хоч би й тобі, мій друже, то прийшлося би в міру»*. Влітку 1858 р. твори молодій письменниці почали друкувати російські журнали і газети. Ще через пів року всі одинадцять оповідань вийшли друком окремою книжкою у російському перекладі, відредагованому І. Тургенєвим, які отримали назву «Украинские народные рассказы».

Марко Вовчок знала понад 200 українських пісень, мала намір видати збірку пісень у власних записах, написала до неї передмову. Тоді ж працювала над творами «Ледащиця», «Інститутка», писала

оповідання з російського народного побуту. У 60-х роках твори української письменниці стали відомими чеському, сербському, польському, болгарському, французькому, німецькому, естонському, хорватському читачеві...

Тарас Шевченко одержав від П. Куліша «Народні оповідання», прочитав їх і в щоденнику записав: *«Яке піднесено прекрасне створіння ця жінка... Конче потрібно буде написати їй листа і подякувати за надану радість читанням її натхненної книжки»*. Узимку 1858 р. Марко Вовчок зустрілася з Тарасом Шевченком у Петербурзі. Вона прочитала йому перші розділи повісті «Панночка» (пізніше – «Інститутка») і одержала схвальну оцінку. Згодом Шевченко неодноразово присвячував їй свої вірші.

У Петербурзі Марко Вовчок відвідувала літературні вечори, де читала свої твори, разом з новими друзями обговорювала питання організації українського журналу, влаштовувала літературні читання у себе вдома. Т. Шевченко, І. Тургенєв, М. Некрасов, О. Плещєєв, Ф. Тютчев, В. Білозерський, М. Костомаров, О. Писемський, П. Куліш – таким було коло літературних знайомств письменниці у північній столиці. З появою кожного нового твору зростала популярність молодой письменниці. За словами Івана Франка, повість «Інститутка» – одна з «найкращих перлин нашої літератури», в якій прозвучав суворий вирок кріпосницькій системі і грізна пересторога гнобителям.

У 1860-х роках Марко Вовчок знаходилася на піку популярності: вийшла повість «Маруся» про дівчинку, що гине, допомагаючи запорожцям. Твір був перекладений багатьма мовами, отримав нагороду Французької академії і був рекомендований для обов'язкового вивчення у французьких школах.

Навесні 1859 р. у супроводі І. Тургенєва письменниця виїхала за кордон на лікування, де перебувала аж до 1867 року. Спершу оселилася в Дрездені, де переклала російською мовою «Ледацицю» та «Червоного короля», відвідала Лондон, потім переїхала до Гейдельберга, далі були Париж, де затрималась найдовше, Неаполь...

У 1862 р. у Петербурзі вийшов другий том «Народних оповідань»; окремі твори друкувалися в журналах «Основа», «Мета», «Вечерниці». У 1865 р. Марко Вовчок уклала збірку «Двісті українських пісень» (у співавторстві з німецьким композитором Е. Мертке), видала третій том «Народних оповідань». Серед творів, написаних за кордоном, – українські оповідання «Пройдисвіт», «Не

до пари», «Два сини»; повісті «Три долі», «Павло Чорнокрил», «Лимерівна»; казки «Кармелюк», «Невільничка», «Ведмідь», «Дев'ять братів і десята сестриця Галя» та ін. І за тематикою, і за формою художнього втілення чимало з цих творів були новим словом в українській літературі. У 1864-1866 рр. Марко Вовчок написала цикл нарисів-репортажів під об'єднаною назвою «Листи з Парижа», сюжетною лінією яких був показ різючих класових контрастів великого міста.

У 1867 р. помер чоловік письменниці О. Маркович, і Марко Вовчок повернулася до Петербурга. У 1871-1872 рр. вона видавала там журнал «Переводы лучших иностранных писателей». Вийшла заміж за М. Лобача-Жученка, морського офіцера у відставці. Її син Богдан за участь у заворушеннях студентів 1874 р. став політично неблагонадійним, зазнавав постійних переслідувань, був ув'язнений, понад десять років тривало його заслання в Астраханську губернію. Мати оббивала пороги кабінетів поліцейних чиновників, але так і не домоглася полегшення для свого сина. Постійні тривоги підірвали її здоров'я. Попри те у 1867-1878 роках Марко Вовчок активно співпрацювала з журналом «Отечественные записки», де надрукувала повісті та романи російською мовою, бо існували цензурні заборони українського слова. А перелік перекладених Марком Вовчком творів склав би цілу бібліотеку зарубіжної літератури.

У 1906 р. неблагонадійна родина Лобача-Жученка після численних переїздів опинилася у Нальчику. Там Марко Вовчок продовжила листування зі селянами, які в пошуках кращої долі переселилися до Сибіру. Вона писала: *«Живу і мислю думою одною про ті світлі часи, коли людина стане володарем своєї долі, свого щастя»*. Знесилена хворобою письменниця просила чоловіка: *«Якщо вже не судилося мені лежати поряд із Шевченком, то поховай мене під цією грушею»*. Її життєва дорога обірвалася 10 серпня 1907 р. на хуторі Долинському в передмісті Нальчика.

ЛІТЕРАТУРА

Громов С. Імена видатних людей у вулицях Львова [Текст] / С. Громов. – Львів: Українські технології, 2001. – 172 с. – Із змісту: [Про вулицю Марка Вовчка]. – С. 80.

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: [Про вулицю Марка Вовчка]. – С. 406.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: [Про вулицю Марка Вовчка]. – С. 38.

Вулиця ЛЮБОВІ ГАЙОВСЬКОЇ – яка «мала лише одне право, один обов'язок – захищати Україну»

У мальовничому селі Білогорищі у 1984 році з'явилася вулиця Новоповітряна бічна, яка у 1992 році отримала назву Г. Чупринки на честь головнокомандувача УПА Романа Шухевича. Коли Білогорища адміністративно стала частиною Львова (Залізничний район), виникла необхідність перейменувати цю вулицю, адже така назва вже була у місті. Ухвалою міськради у 2001 році вулицю назвали на честь Любові Гайовської-Руги. Вулиця Гайовської забудована приватними одноповерховими будинками 1930-60-х років і новими індивідуальними новобудовами. Тут є місце, де можна чудово відпочити на свіжому повітрі, залишаючись у місті.

У роки Другої світової війни українські жінки мужньо ставали поруч з чоловіками, надихаючи їх на подвиги своєю відвагою, оберігаючи їх від зневіри, твердо протистояли ударам ворогів, були розвідницями, зв'язковими, пропагандистками, рядовими бійцями. Одна з них – Любов Гайовська.

Народилася вона 9 травня 1923 року у селі Зарваниця Тереховлянського повіту на Тернопільщині в українській національно свідомій родині: батько о. Онуфрій був священником, і тривалий час працював бібліотекарем при соборі Св. Юра у Львові, мати була племінницею о. Августина Волошина. Крім Люби, сім'я виховувала ще чотирьох дітей: Ярослава, Богдана, Марту і Володимира, троє з них – Богдан, Люба і Володимир – згодом стали у лави борців за волю і незалежність України. Любов Гайовська закінчила Другу українську гімназію у Львові, потім працювала в Романівському лісництві.

Членом ОУН Любов Гайовська стала в 1938 році. В 1942 році пішла у підпілля: ледве втекла від гестапівських облавників, які її розшукували. Відтоді для неї почалося життя, повне небезпек. Маючи нахил до журналістики, Любов Гайовська пішла працювати у референтуру пропаганди. З 1945 року вона діяла під псевдонімом «Рута». Крім того, її знали як «Надю», «Олю», «У. Леви». У 1946 році вона стала заступницею референта Львівського окружного проводу ОУН. Після загибелі у 1951 році Петра Федуна очолила бюро інформації ОУН: писала звернення до народу, вітала людей з релігійними та державними українськими святами – повстанські підпільні видання були чи не єдиним джерелом правдивої інформації для бійців УПА і для місцевого населення, користувалися великою популярністю. Після арешту 25 січня 1952 року останнього крайового провідника ОУН Львівщини Євгена Пришляка вона фактично виконувала його обов'язки, координуючи діяльність всього підпілля.

Чекісти докладали багато зусиль, щоб знищити останній рупор свободи УПА. У зв'язку з цим навіть з Москви у Київ у 1953 році приїжджав секретар КДБ СРСР генерал Серов. У 1947 році на Великдень група повстанців, серед яких була Рута, в селі Ілеві вступила у кривавий бій з енкаведистами. У тому бою полягло дев'ять підпільників, її поранили, але схопити не змогли. Месниця довго лікувалася від ран у криївці в Малій Горожанці, їй допомагали сільські дівчата Марія Оприск, Дарія Федак, Віра Бабійчак.

Вона загинула у селі Березівка, що біля Скнилова, взимку 1954 року після Йордана, оточена енкаведистами, разом зі зв'язковою Іриною Забузькою та охоронцем Мироном Міклашем, співаючи «Ще не вмерла України ні слава ні воля...». Вони закінчили свої життя, вистріливши в себе.

Любов Гайовська була талановитою письменницею і публіцисткою, використовувала псевдонім «Ольга Ілинська», який, вочевидь, походить від назви села Ілів, де у лісових масивах діяла друкарня Львівського крайового проводу, кураторкою якого у 1948-1953 рр. була авторка. Вона написала оповідання «Подвійною зброєю», «Шофер», «Посів», «Облава», «Стріча». Кілька з них вміщені у збірці «3 років 1950-х». У виданій в Лондоні 1959 року книзі «Люди підпілля» є її твори «Тінь», «В непевності», «Облава», «Зустріч», «Посів». У 1952 році вона впорядкувала видання «Збірка споминів із повстанського життя».

Оповідання мають, крім художньої, ще й документальну цінність, зокрема оповідання «Подвійною зброєю» про рейд повстанців на Наддніпрянщину у 1944 році під проводом члена крайового військового штабу Січеславщини, керівника групи «Південь» Богдана Гайовського, її брата (псевдо «Ір», «Капітан Ірв»). Лейтмотивом творчості Л. Гайовської була тема соборності, єднання східних і західних українців. В оповіданні «Подвійною зброєю» є епізод: після того, як повстанці двічі розгромили енкаведистів, у бій проти них кинулися червоноармійці, зняті просто з вагонів, однак замість бою відбулося братання...

Широкому загалу ім'я Любові Гайовської стало відоме завдяки п'єсі «Стріла з Божого лука», що увійшла до збірки драматичних поем «Атентат» Богдана Стельмаха, у якій поет увіковічнив ім'я безстрашної месниці. Б. Стельмах розповів, що до написання твору його спонукали спогади колишнього енкаведиста, офіцера Саннікова, про діяльність НКВС на теренах Західної України та описаний зайдом епізод про героїчну підпільницю Руту, яка «в центрі Львова двічі отбивалась гранатами». Прем'єра вистави відбулася в селі Шоломия, на сцені Народного дому, ініціатором побудови якого був батько Л. Гайовської отець Онуфрій.

ЛІТЕРАТУРА

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Априорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: [Про вулицю Любові Гайовської]. – С. 133.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: [Про вулицю Любові Гайовської]. – С. 69.

Вулиця СОФІЇ ГАЛЕЧКО – жінки, яка випередила свій час

Вулиця імені славетної хорунжої Легіону Українських січових стрільців Софії Галечко знаходиться у місцевості Знесіння Личаківського району. Вона пролягає у північному напрямку від вулиці Милятинської і завершується глухим кутом. Виникла у середині ХХ століття. З 1950 року мала назву Милятинська бічна, у 1958 році була перейменована на Гудкову, сучасна назва – з 1991 року. Вулиця забудована однопверховими конструктивістськими будинками 1930-60-х років, двоповерховими будинками барачного типу 1950-х років, одно- та двоповерховими приватними садибами 2000-х років.

Софія Галечко стала першою жінкою з військовим званням хорунжої під час Першої світової війни, але для цього їй довелося подолати чимало перешкод, бо в той час кар'єра у війську була відкрита лише для чоловіків. У Галичині діяло безліч громадських та молодіжних груп, товариств, котрі ставили на перше місце ідеї культурного й політичного відродження України. У цьому середовищі і формувалася Софія Галечко.

Софія Галечко народилася 3 травня 1891 року в Новому Сончі (Лемківщина, нині – Польща) у польсько-українській сім'ї. Хоча батьківський дім «ведений був по-польськи», під впливом оточення, викладачів гімназії Софія зробила свій вибір на користь України. У Граці (Австрія), куди вступила на філософські студії, вона українізувалася ще більше, стала членкинею товариства «Січ». По неділях і у свята кожен студент йшов у народ: до робітничого товариства «Поступ», «Робітничої родини» – для проведення вечорів, виголошення рефератів з обов'язковими дискусіями потому. Українське студентство одноголосно обрало Галечко представницею слов'янського Товариства «Allgemeiner Krankenverein» (Загальна медична асоціація) у Граці. Дівчина була учасницею гуртка «Рідна школа», «Взаїмна поміч», ініціаторкою дискусійних вечорів філософсько-літературного характеру. Крім того, за свідченнями Миколи Угрин-Безгрішного, Софія при університеті відкрила крамницю з канцелярським приладдям та гуцульськими виробами, завоювавши популярність «між чужими і своїми».

Значний вплив на Галечко справила класична філософія Канта, Фіхте, Шеллінга, Гегеля. У творах цих філософів людина розглядається як етична істота, скерована на творчу активність, прагнення свободи, жертвність заради спільноти. *«Перемогу*

здобувають не сила рук і не досконалість зброї, а сила духу... Шляхетна людина має бути готова навіть померти, щоб порятувати націю, щоб нація жила і вона сама прожила в ній те єдине життя, яке їй хотілося прожити».

Перша світова війна стала поштовхом до формування модерної української нації: молоді люди були готові не лише воювати заради ідеї державності, а й віддати за неї життя. Софія Галечко відвідувала санітарні курси Червоного Хреста, згодом зголосилася до бойової управи у Відні, де проходила військовий вишкіл. При першій зустрічі з Оленою Степанівною Софія сказала: *«Пірвав мене стрілецький рух! Якщо Вас приймуть, то і я стану стрільцем. Нам треба діяти спільно!»*. Матір не зрозуміла її патріотичного поривання, інші все списували на популярні в той час гасла фемінізму: *«Се бажання показатися рівними мужчинам – навіть у війні... зродилося під впливом емансипаційної літератури»*.

До легіону УСС Софія Галечко вступила 2 вересня 1914 року як і решта підданих Австро-Угорщини, що не досягли призовного віку, серед яких були студенти університетів Львова, Граца, Відня, гімназисти та жінки. Через день новобранці на Привокзальній площі у Стрию склали присягу й відбули під Мукачів.

Спочатку Софія Галечко перебувала у складі 2-ї сотні 1-го куреня під командуванням Зенона Носковського. Вона пізнала важке фронтове життя, довела, що у виконанні службових обов'язків є амбітною і серйозною.

Згодом дівчина отримала звання підхорунжої та командира чоти, у серпні 1915 року – звання хорунжої. Її побратими сходились на думці, що між стрільцями вона нічим не вирізнялась, хіба *«невисоким ростом, приметним обличчям і великою безпретензійністю»*. Проте у «Звіті воєнного кореспондента» австрієць Франц Мольнар захоплено акцентував увагу саме на *«ясноволосій»* Галечко, котра силою ідеї, за яку боролася, мала над бійцями *«лагідну, але непоборну владу»* та не терпіла жодних потурань.

У важких боях 3-5 листопада 1915 року сотні УСС під командуванням Семена Горука та Зенона Носковського зуміли не лише втримати власні позиції, захопити в полон противника, але й завдати армії Брусилова, що проривалася до Закарпаття, відчутних втрат. Після баталій в районі Тухолька-Гребенів командир 55-ї дивізії генерал Ігнацій Фляйшман прибув у легіон для вручення старшинам

Зенону Носковському, Якову Струхманчуку, хорунжим Олені Степанівні та Софії Галечко перших бойових нагород – медалі Хоробрості II класу.

Про воєнні будні на семикілометровому фронті від Семиківців до Соколова впродовж двох тижнів, драматичні пристосування й тактики виживання можна прочитати в записах Софії Галечко «Третя чета». У чоті Софії Галечко було багато дівчат, котрі мали прекрасні мелодійні голоси, якими на високому рівні виконували такі пісні, як «Ой чого ж ти зажурився, стрільче молодий», «Чи є в світі краща зірка», «Ми йдемо в бій», «Готуй, мамо, зброю», «За рідний край», «Зажурились галичанки». Ці чарівні мелодії об'єднували і були ліками для народу.

У тих боях над річкою Стрипою перетнулися шляхи Софії Галечко і ще однієї січовички, Гандзі Дмитерко. Згодом добрих товаришок, як і решту усусусів, відправили у тил. Та перебування у тилу давалося важко – самотність і одноманітність тилового життя були особливо осоружні. За якийсь час дівчатам відмовили у поверненні на фронт. Хорунжа Галечко, вчорашня випускниця філософських студій, була безпорадна перед патріархальним світом. Їй, героїні Першої світової війни, чиї портрети друкували всі європейські видання, було відмовлено у вищому прояві свободи – виборі задля самої себе.

Листи Софії Галечко до товаришів по зброї, зокрема до полковника Романа Сушка, промовисто засвідчили глибоку незгоду усусусівки з нехтуванням права вибору жінок, в тому числі щодо військової кар'єри. «*Піду дуже радо яко стрілець-рядовик*», – писала вона. Врешті за клопотанням полковника Сушка і вищого командування влітку 1916 року вона була відправлена на передову.

Але її життя обірвалося трагічно: під час короткої відпустки влітку 1918 року в селі Пасічному (нині – Надвірнянський район Івано-Франківської області) Софія Галечко, досвідчена плавчиня, купаючись у ріці Бистриці, потрапила у вир і не виплила...

Її похорон відбувся з військовими почесностями в урочищі Розтока. Це була колосальна втрата для цілої України. Пам'ять про цю легендарну постать живе в народі. 4 листопада 1990 року на могилі Софії Галечко було споруджено пам'ятник: у кам'яній брилі вмістили бронзовий барельєф з її зображенням у військовій формі, нагорі хрест, а внизу напис: «Хорунжа УСС Софія Галечко, 1891-1918. За Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ».

ЛІТЕРАТУРА

Громов С. Імена видатних людей у вулицях Львова [Текст] / С. Громов. – Львів: Українські технології, 2001. – 172 с. – Із змісту: *[Про вулицю Софії Галечко]*. – С. 29.

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Софії Галечко]*. – С. 144.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Софії Галечко]*. – С. 14.

Вулиця АЛЛИ ГОРСЬКОЇ – «знищеної апологетами комуністичного режиму за те, що сміливо і гордо говорила правду всім в очі, за те, що була сумлінням українського народу»

У 1993 році іменем Алли Горської була названа вулиця у Франківському районі Львова, яка з'єднує Городоцьку з вулицею Федьковича. Її проклали у 1892 році. До 1943 року вона називалася Кубасєвіча, ймовірно, на честь Войцеха Кубасєвіча, який заповів усе своє майно громаді міста на створення закладу для невиліковно хворих; за часів німецької окупації – Крупнгассе, у 1944-1946 рр. вулиці було повернуто її колишню назву – Кубасєвіча, а з 1946 р. вона почала називатися Міуська (від річки Міус на Донеччині). Ця невеличка вулиця забудована переважно у стилі сецесії, яка домінувала в архітектурі міста до Першої світової війни. Парний її бік займають паркан та ятки Привокзального ринку, облаштованого у 1960 році на місці колишнього деревообробного підприємства сколівського лісопромисловця барона Грьодля. З протилежного її боку привертає увагу кам'яниця № 5, зведена у 1912-1913 рр. архітекторами Яном Кайпертом та Олександром Остеном. У міжвоєнний період тут містився власний будинок та фабрика водних pomp криничного майстра Шимона Малохлеба. Будівля є цікавим прикладом поєднання житлової та промислової функції в одному архітектурному комплексі Г-подібної планувальної структури з парадним двориком, частину якого займають клумби зі скульптурою Божої матері в центрі, відновленої у 1997 році скульптором С. Мельничуком. Вирізняється скульптурним оздобленням фасаду рельєфами на тему повстання 1794 р. під проводом Т. Костюшка, виконаними скульптором Теобальдом Оркасевичем, який у 1913-1927 рр. мешкав та працював там, та вітражем фабрики Станіслава Габріеля Желенського, який

прикрашав не тільки Львів, а весь світ вітражами, а освіту здобував у Львівській політехніці. Балкон кам'яниці підтримують атланти у вбраннях яacobінцив кінця XVIII століття та каріатида з пером та аркушем паперу.

Про Аллу Горську В'ячеслав Чорновіл казав: «Вона була знищена ворогами України, апологетами комуністичного режиму. Знищена за те, що сміливо і гордо говорила правду всім в очі. Її знищили за те, що Горська була сумлінням українського народу». Його слова підтвердили художниці Людмила Семикіна: «Горська нікого не боялась, боялись її. Страх перед нею відчували всі пігмеї, що сподівалися перечекати важкі часи, сховавшись у ніші» і Галина Севрук: «Коли «ревнителі залізних порядків» бачили Аллу, у них починався параліч. Ця істота з космосу, або ще звідкись. Вона не вмістилася б у жодну в'язницю. Вона потрощила б там усе, порозбивала б ґрати».

Горська жила гарячково, боялася, що може не встигнути. Вона народилася 18 вересня 1929 року в Ялті у родині не лише заможній, номенклатурній, але й пов'язаній з мистецтвом, оскільки батько був одним з організаторів радянського кіновиробництва, пережив усі сталінські часи на керівних посадах у галузі кіно. Мати Горської працювала вихователькою у дитячих санаторіях Ялти, згодом після переведення чоловіка в Ленінград, – художником з костюмів. Незважаючи на успішну кар'єру батька, Алла Горська добре

запам'ятала очікування нічного арешту у другій половині 1930-х. Олександр Горський був людиною сильною, поводив себе з гідністю, його поважав навіть Олександр Довженко. Навесні 1943 року на фронті загинув її брат Арсен, а влітку Алла з матір'ю була евакуйована до Алмати, де знаходилася Об'єднана кіностудія і де на них уже чекав батько. У Казахстані сім'я була недовго і наприкінці 1943 року переїхала до Києва. Тут батько отримав посаду директора кіностудії і велику квартиру на вулиці Терещенківській.

Можливо, саме родинне оточення сприяло вибору Алли у професійному пошуку. З 1946 до 1948 року вона навчалася у Київській художній школі імені Т. Шевченка, яку закінчила із золотою медаллю, відтак вступила на живописний факультет Київського художнього інституту, який закінчила у 1954 році. Влітку 1952 року Горська вийшла заміж за студента цього ж вузу Віктора Зарецького. Після закінчення працювала за фахом у галузі станкового та монументального живопису. Якийсь час викладала малюнок в Республіканській художній школі. Мала спільну з чоловіком художню майстерню в Києві на вулиці Філатова. У 1959 році за роботи шахтарського циклу була прийнята до Спілки художників.

Відчувала, що період «хрущовської відлиги» недовгий. Початок 1960-х років був для художниці часом напружених творчих пошуків: у техніці лінориту і малюнка створила галерею портретів – Бориса Антоненка-Давидовича, Василя Симоненка, Івана Світличного, Євгена Сверстюка, батька, сина та ін. За допомогою графічних засобів по-новому дала трактування образів Тараса Шевченка, Олександра Довженка. Її внесок в українське мистецтво як художниці досить вагомий. Мистецький доробок представлений десятками монументальних та живописних творів, великою кількістю графічних робіт, ескізів. Творчість ґрунтувалась на традиціях київської академічної школи, на народному мистецтві, на українському авангарді 1920-х, бойчукізмі, на світових мистецьких напрямках.

Художниця розробила ескізи до вистав «Ніж у сонці» за однойменною поемою Івана Драча, «Отак загинув Гуска» Миколи Куліша, «Правда і кривда» Михайла Стельмаха та ін. Вистави, готові до постановки, було заборонено. Алла Горська зі своїм чоловіком Віктором Зарецьким, художниками-однодумцями Григорієм Синицею, Геннадієм Марченком, Борисом Плаксієм, Володимиром Смирновим створили низку монументальних робіт, позначених впливами Ганни Собачко-Шостак, українського бароко та

мексиканського монументалізму. Ці твори постали у Києві, Донецьку та інших містах України. Мистецтвознавці відзначали, що творчість її як художника починалася з опору і труднощів.

Нині твори художниці знаходяться у Національному художньому музеї у Києві, Національному музеї у Львові ім. А. Шептицького, Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України, Музеї шістдесятництва, в одній з найбільших у світі колекцій нонконформізму на теренах СРСР Нортон і Ненсі Додж Ратгерського університету, у Музеї Берлінської стіни Чекпоінт Чарлі. Усе, як хотіла Горська: *«Я працюю, щоб було мистецтво сучасне, українське, яке представляє свій народ»*.

Харизматичний лідер, вона виділялася серед жіноцтва не тільки своєю вродою, а й незалежністю, здатністю повести за собою, запалити людей на пошук правди не тільки у мистецтві, а й у житті. Алла стала одним з організаторів і активних учасників Клубу творчої молоді Києва «Сучасник» (1959-1964). Разом з «дітьми» хрущовської «відлиги», молодими поетами-шістдесятниками і майбутніми правозахисниками Василем Стусом, Василем Симоненком та Іваном Світличним, була його душею, мотором. Молоде покоління наважилося назвати речі своїми іменами вголос. У 1962 році Горська, Василь Симоненко і Лесь Танюк виявили на Лук'янівському та Васильківському кладовищах і в селищі Биківні (Деснянський район Києва) місця поховання розстріляних органами НКВС у 1930-1940-х роках. Про це було зроблено заяву до Київської міської ради («Меморандум № 2»). Клуб ініціював розслідування злочинів сталінізму, зокрема масових поховань у Биківні, збирав інформацію. Натомість КДБ почало збирати інформацію про них.

За активної участі Алли Горської в травні 1963 року відбулося покладання квітів до пам'ятника Великому Кобзареві у парку Тараса Шевченка у Києві, яке стало традиційним. Цей захід партійні органи сприйняли як «зухвалу інспірацію буржуазних націоналістів». Художниця, вихована у російськомовній сім'ї, вирішила стати україномовною. Уже зрілою людиною вона досконало вивчила українську мову. З її ініціативи столичні інтелігенти перейшли на постійне використання української мови в побуті. Восени 1964 р., після усунення від влади Хрущова, «відлига» закінчилася, почалася епоха «застою». А перехід на українську став викликом системі, бо вважалося, що українською розмовляють селяни, а також ті, що отримують за неї гроші, а саме артисти та викладачі української

мови. Уже в 1963 р. почався тиск на інакодумців, у 1964 р. був розігнаний Клуб творчої молоді, а його душа – талановитий поет Василь Симоненко – після побиття міліцією помер.

У тому ж році Алла Горська у співавторстві з Опанасом Заливахою, Людмилою Семикіною, Галиною Севрук та Галиною Зубченко створила в Київському університеті величний вітраж «Шевченко. Мати», який символізував прагнення до волі. «Будівничі казарм» розуміли, що майстерно створений візуальний образ може пробудити прагнення до боротьби у свідомості мільйонів людей. Вітраж було брутально, по-зłodійськи, знищено адміністрацією університету за вказівкою секретаря міськкому КПУ з ідеології. Мало хто встиг його й побачити. Скликана після цього комісія за уламками кваліфікувала його як ідеологічно ворожий, і Аллу Горську виключили зі Спілки художників, проте через рік знову відновили.

У 1965 році було заарештовано багатьох друзів і знайомих А. Горської. Цей рік став для неї початком активної участі у русі опору. Алла Горська казала: *«У мене нема ніяких ілюзій. Хочуть – віднімуть ім'я, хочуть – одкрутять голову, хочуть – помилують. Для них наше життя – дрібниця, не варта уваги»*. В грудні 1965 року Горська надіслала заяву прокуророві УРСР з приводу арештів у серпні багатьох її друзів і знайомих. Квартира А. Горської у Києві стала своєрідним притулком для політичних в'язнів. Тут зупинялися після відсидки не тільки «шістдесятники», а й колишні вояки УПА. Її творчість допомагала отримувати такі-сякі кошти, які вона передавала родичам політв'язнів чи тим, хто повертався з таборів. Підтримувала чуйним словом, з багатьма листувалася, особливо часто з Опанасом Заливахою.

Алла Горська, Іван Світличний, В'ячеслав Чорновіл були одними з головних творців мережі поширення забороненої в УРСР літератури. Через цю мережу, наприклад, поширювався роман «Собор» Олеся Гончара, стотисячний наклад якого у 1968 році було майже повністю знищено, «Мальви» Романа Іваничука. Ці книги не були забороненими, а лише небажаними, а от «Історія України», видана у Львові в 1942 році, тобто при німцях, одна тягнула на арешт і ув'язнення.

У 1966 році сталися перші відкриті сутички Алли Горської з органами держбезпеки: вона подала клопотання на захист Опанаса Заливахи. Наступного року була присутня на процесі В. Чорновола у Львові. І. Дзюба, І. Світличний, Н. Світлична, Л. Костенко та

А. Горська написали відкритий лист, в якому вказували на політичну тенденційність, порушення Конституції та процесуальних норм правосуддя щодо справи Чорновола. Лист мав значний резонанс в Україні і на Заході. Вона виступала проти розправ над українськими правозахисниками Богданом і Михайлом Горинями, Опанасом Заливахою, Святославом Караванським, Валентином Морозом та ін., за що зазнала переслідувань з боку КДБ. Певним захистом було те, що вона у групі митців виконувала монументальні художні роботи, які вважались важливими в ідеологічному плані. Зокрема, панно у меморіальному комплексі «Молода гвардія» у Краснодоні Луганської області.

У квітні 1968 року вона поставила свій підпис під листом-протестом на ім'я Л. Брежнєва, О. Косигіна та М. Підгорного 139 діячів науки і культури у зв'язку з арештами і протизаконними закритими судами над дисидентами. У листі зверталась увага на відхід від рішень XX з'їзду КПРС, порушення соціалістичної законності. Як наслідок, Аллу Горську вдруге виключили зі Спілки художників. А КДБ, аби розпочати нову хвилю репресій, поширило чутки про існування терористичної бандерівської організації, нібито керованої західними спецслужбами, одним з керівників якої називали Горську. Після введення радянських військ до Чехословаччини в серпні 1968 року ЦК КПРС прийняв закрите рішення про посилення ідеолого-пропагандистської діяльності, у тому числі доручивши КДБ СРСР посилити роботу проти дисидентського руху.

За Аллою Горською та її чоловіком Віктором Зарецьким стежили, часто демонстративно, їм погрожували. Усе це було сигналом того, що готується арешт. Її виклика́ли в КДБ як свідка на допити та на очні ставки. Розмови поступово переходили в погрози. Вона, одна з небагатьох, трималася до кінця принципово: не тільки не давала жодних свідчень, але й заперечувала те, що визнали інші заарештовані. У 1970 році Аллу Горську викликали на допит в Івано-Франківськ у справі заарештованого тоді Валентина Мороза, але вона відмовилася давати свідчення. За кілька днів до смерті висловила жаль з приводу того, що не поїхала на суд, і склала протест до Верховного суду УРСР щодо незаконності та жорстокості вироку Морозу.

28 листопада 1970 року у місті Василькові (Київська область) за нез'ясованих обставин Алла Горська трагічно загинула. Усі її соратники були переконані, що це убивство політичне і скоєне КДБ.

А слідство дійшло висновку, що А. Горську вбив її свекор через особисту неприязнь, після чого наклав на себе руки.

Алли Горської боялися навіть мертвої. Похорон влада ніби в інтересах слідства перенесла з четвертого на сьоме грудня. Виклопотаний онукою Івана Франка дозвіл на поховання Алли Горської на Байковому кладовищі анулювали, дозволили подалі – на Берковецькому кладовищі. Провести в останню дорогу художницю приїхали люди з усієї України, а друзі влаштували посмертну виставку творів Алли Горської у її майстерні. Василь Стус на похороні прочитав присвячений пам'яті Алли Горської вірш. Колишній політв'язень, президент українського Пенклубу, головний редактор газети «Наша віра» Євген Сверстюк розповідав, що друзі навіть хотіли у мармурі увічнити такі слова про Аллу Горську: «Вона пройшла між нами світлим добрим духом, із вірністю неофіта...».

Трохи більше ніж за рік, у січні 1972 року, здійнялася найбільша хвиля арештів учасників руху опору. Усіх тих, хто виступав 7 грудня на кладовищі на похованні Алли, – Євгена Сверстюка, Василя Стуса, Івана Геля, сина Оксани Мешко Олеса Сергієнка – заарештували. Вони стали першими у пекельному колі, з якого вже не було вороття: Іван Світличний повернувся до Києва смертельно хворим, Василь Стус, уже наприкінці 1989 року, у труні. Влада лютувала, бо боялася своїх громадян, які просто прагнули жити, сповнені горінням дієвого шляхетного ідеалізму, спрямованого проти національного поневолення, блокування української культури, арештів українських митців.

ЛІТЕРАТУРА

Громов С. Імена видатних людей у вулицях Львова [Текст] / С. Громов. – Львів: Українські технології, 2001. – 172 с. – Із змісту: [Про вулицю Алли Горської]. – С. 39.

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: [Про вулицю Алли Горської]. – С. 338-339.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: [Про вулицю Алли Горської]. – С. 17, 84, 110.

Мельник І. Краківське передмістя та західні околиці Королівського столичного міста Львова [Текст] / І. Мельник. – Львів: Центр Європи, 2011. – 388 с.: 460 іл. – Із змісту: [Про вулицю Алли Горської]. – С. 167.

Вулиця ДНІПРОВОЇ ЧАЙКИ – письменниці, яка «знала, що вона українка»

Вулиця Дніпрової Чайки у Львові знаходиться у місцевості Знесіння (Личаківський район), пролягає між вулицями Новознесенською і Л. Ребета. Вона виникла у складі селища Знесіння, не пізніше 1931 року отримала назву Коротка, у 1933 році перейменована на Передню. Сучасну назву носить з 1993 року. Забудована однопверховими будинками у стилі конструктивізму (30-ті роки XX століття).

Дніпрова Чайка... Такий псевдонім обрала українська письменниця Людмила Василевська. Вона взяла за псевдонім ім'я дівчини-чайки, героїні власної мініатюри. Образ чайки, з яким асоціювала себе авторка, з'явився ще в її дитинстві, що пройшло неподалік Дніпра, а ще – з чумацької народної пісні «Ой горе тій чайці...», яку так любив співати батько письменниці. Творчість Дніпрової Чайки, зокрема її поезії в прозі, – помітне явище в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. Вона належала до плеяди письменників, які боролися проти «найгіршого ворога літератури – шаблону».

Людмила Василевська (дівоче прізвище Березіна) народилася 20 жовтня 1861 року в селі Карлівка Ананьївського повіту Херсонської губернії (нині – село Зелений Яр Одеської області) в сім'ї священника. З дитинства майбутня письменниця захоплювалася народними піснями, переймаючи їх від своїх батьків та однолітків. Мати походила з козацького роду, і в сім'ї не вщухали розмови про українську волю, колишній розквіт Гетьманщини.

Людмила вчилася в початковій школі при Одеському жіночому монастирі, а згодом – в Одеській приватній жіночій гімназії пані Піллер. Уже тоді взялася перекладати українською мовою поезії Олександра Пушкіна, Джорджа Байрона, «Мцирі» Михайла Лермонтова, якого все життя глибоко шанувала. Закінчивши в 1879 році гімназію, розпочала педагогічну практику як приватна вчителька, згодом вчителювала в сільських школах Херсонської губернії. Уже тоді її погляди були національно свідомі, у записничку з'явилося: *«Знаю тепер, що я – українка. І ніякі лихоліття, слова чи події Великої Росії не хвилюють мого серця так, як історія України, ніякий спів не знаходить такого відгому в душі, як український, ні за кого не болить так серце, як за її помилки, її виразки – відлунюють стогоном у мене в душі. І чим більше бачу в її історії помилок, недоліків, тим палкіше люблю Україну»*. У 1881 році вона приїхала в Херсон на учительський з'їзд, на якому активно підтримала ухвалу «про викладання в школі на рідній мові народу». Познайомилася з демократично налаштованою інтелігенцією Одеси і Херсона, зокрема з бібліографом, критиком, фольклористом Михайлом Комаровим та етнографом, громадським діячем Олександром Русовим.

У другій половині серпня 1884 року молода поетеса взяла участь у VI археологічно-етнографічному з'їзді, проведеному в Одесі з ініціативи професорів Новоросійського університету. Там професор Київського університету, співорганізатор київської «Громади», знаний історик Володимир Антонович, на монографіях якого «Про походження козацтва» та «Останні часи козацтва на правому березі Дніпра...» дівчина зростала, представив їй письменника, публіциста, автора праць з історії південних слов'ян Феофана Василевського, відомого в літературному світі під псевдонімом Софрон Круть. Людмила привезла на з'їзд три зшитки фольклорних записів, зібраних по таврійських селах, у кожному щонайменше по тридцять занотованих пісень. Ф. Василевський теж захоплювався подібним, варто згадати його збірку «Народні пісні, записані в селі Селезенівці Сквирського повіту Київської губернії», куди ввійшли такі зразки, як «Ой у полі озерецько», «Ой шли чумаченьки з Криму». Спільні розмови виявили, що *«вона і Феофан орали одну ниву»*. Наступного року молоді люди побралися.

На початок 80-х років XIX століття припали і перші серйозні літературні спроби Людмили Василевської: на папір лягли поезії

«Україно моя мила», «Думка», «Батьку щирий». Вона вірила у своє творче покликання.

У 1885 році в одеському альманасі «Нива» вперше було надруковано два вірші Дніпрової Чайки – «Вісточка» й «Пісня» – та оповідання «Знахарка», яке за своїм характером було близьке до запису з народних уст. У збірці за редакцією Дмитра Марковича були подані поезії Бориса Грінченка, оповідання «Чортяча спокуса» Івана Нечуя-Левицького, лібрето Михайла Старицького до опери «Утоплена» Миколи Лисенка, переклад VI пісні «Одіссеї» Гомера і оригінальна поезія «Порада» (з нотами) Петра Ніщинського, добірка народних пісень, анекдотів, записаних на Одещині. Перший літературний альманах начебто російськомовної Південної Пальміри відкривав титульний вірш «Рідний край» Петра Панченка. Так що оточення у дебютантки було солідне. Талант Дніпрової Чайки одразу був помічений сучасниками. Одним з перших, хто це відзначив, був Іван Франко, який стежив за її творчим розвитком. Він, Михайло Коцюбинський, Панас Мирний просили її, щоб якомога більше друкувалась. Але скромна і надто вимоглива до себе Дніпрова Чайка казала: *«Нащо людям знати про те, що там десь над Дніпром скиглить «Чайка» й у нікчемних віршах виспівує свою тугу?»*.

Молоде подружжя Василевських жило у Херсоні. Людмила брала активну участь у роботі місцевого просвітницького гуртка, організованого О. Русовим. У гостинному домі Русових збиралася передова інтелігенція Херсона, яка – і це на півдні Російської імперії! – спілкувалася виключно українською мовою. Невдовзі приватний мистецький салон перетворився на херсонське товариство «Громада». Тут Людмила зустрілася з корифеями української сцени М. Садовським, П. Саксаганським, М. Заньковецькою, І. Карпенком-Карим, багатьма іншими видатними митцями. Разом із чоловіком поширювала гнівні вірші Тараса Шевченка, твори інших передових українських письменників. Як підсумок плідної роботи на теренах національної культури, українська громада у Херсоні підготувала й за редакцією Дмитра Марковича у Санкт-Петербурзі накладом 1200 примірників видала перший у місті часопис «Степ. Херсонський белетристичний збірник» (1886).

Дніпрова Чайка багато писала – вірші і прозу, твори для дітей. Наприкінці 1885 року створила романтичний твір «Вісточка», темою якого слугували оповіді односельців про трагічні долі збур'ївських рибалок і моряків; того року, за статистикою, у Дніпровському повіті

в морі потонуло понад 50 човнів та кораблів. З 1887 року твори молодшої літераторки друкувалися здебільшого у західноукраїнських виданнях: жіночому альманасі «Перший вінок», часописах «Дзвінок», «Правда», «Зоря». Особливий інтерес у сучасників і найвищу оцінку критиків викликав цикл «Морські малюнки», оприлюднений в альманасі «Хвиля за хвилею», поезії в прозі «Морські малюнки», «Дві птиці», «Морське серце», «Тополя», «Хвиля».

Перу Дніпрові Чайки належать лібрето дитячих опер. Як згадував близький приятель родини А. Конощенко, «Козу-дерезу» Дніпрова Чайка написала дослівно за два чи три дні. У 1886 році оперу вперше виконали діти, за фортепіано сиділа Софія Русова. А вже пізніше лібрето і ноти в обробці М. Лисенка було надруковано в Галичині. Не одне десятиліття тривала творча дружба Дніпрові Чайки зі славним композитором, він створив опери «Пан Коцький», «Весна-красна» на її лібрето, романси на її вірші, записав з її голосу народні пісні.

За активну участь у роботі херсонської громади Феофана Василевського було звільнено з посади губернського статистика і піддано під гласний нагляд поліції. Подружжя переїхало на Київщину, у село Королівка (нині – Фастівський район). Та у 1895 році губернська земська управа повернула Ф. Василевського до Херсона і запропонувала йому попередню посаду. Для Дніпрові Чайки цей новий, тривалий період херсонського життя став часом зміцнення творчих зв'язків з видатними письменниками-однодумцями Оленою Пчілкою, Лесею Українкою, Агатангелом Кримським, Борисом Грінченком, Любов'ю Яновською та іншими провідними діячами доби національного відродження, часом розширення демократичного світогляду, що не могло не позначитися на її творчості.

Напередодні першої російської революції письменниця співпрацювала з організацією допомоги політичним в'язням, збирала для бранців херсонської в'язниці літературу та одяг. Невдовзі її помешкання на вулиці Гімназичній, 12 стало місцем переховування переслідуваних царизмом. Ця діяльність не залишилась непоміченою – вона, як і чоловік, потрапила до списку неблагонадійних. У 1905 році за виступи на зборах із закликом боротися проти експлуататорів Дніпрову Чайку заарештували, а вдома при ошелешених дітях влаштували обшук, за результатами якого всі рукописи вилучили.

Хоча в творчості Дніпрової Чайки домінували жіночі мотиви, революційні події 1905-1907 років навіяли деякі прозові твори («Революціонер», «Плавні горять», «Вольтер'янець», «Чи сквитались»). Дійсність змінювала творчість, поглиблюючи соціальні мотиви. У цей час з-під пера письменниці постали сповнені трагізму гостро соціальна поезія «Степова билиця», в основу якої ліг випадок із судової практики херсонського правника Дмитра Марковича, та оповідання «Хрестонос». Не міг не вплинути на творчість і розрив з чоловіком, з яким «життя розвело по різних світоглядах». Разом з трьома дітьми Людмилі часто доводилося переїжджати. Спочатку під тиском жандармів – до Києва, де вона з головою поринула в діяльність київських товариств «Громада» і «Просвіта», розширила коло знайомих серед представників національної інтелігенції.

Задавлена хвороба змусила виїхати до Одеси, потім вона опинилася на Кавказі, далі був Крим, де мешкала до 1911 року, село Туркенівка (нині – Гуляйпільський район Запорізької області), Олександрівськ (нині – Запоріжжя), Бахмут, де Дніпрову Чайку й застала Жовтнева революція. Тут востаннє її відвідало велике натхнення, й упродовж 1918-1920 рр. Людмила створила лібрето дитячої опери «Весна-красна», мініатюри «Самоцвіти», «Дві крапельки».

13 березня 1927 року в с. Германівці Київської області Дніпрова Чайка померла. Поховали її в Києві на Байковому кладовищі.

Літературна спадщина Дніпрової Чайки невелика за обсягом, але вагома своїм реалістичним змістом, демократичними ідеями. Двотомник її творів був виданий у Києві (1919-1920 рр.) та Харкові (1931 р.). Останній невдовзі заборонили, а укладачів заарештували.

ЛІТЕРАТУРА

Громов С. Імена видатних людей у вулицях Львова [Текст] / С. Громов. – Львів: Українські технології, 2001. – 172 с. – Із змісту: *[Про вулицю Дніпрової Чайки]*. – С. 44.

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Дніпрової Чайки]*. – С. 147.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Дніпрової Чайки]*. – С. 20

Вулиця ОЛЬГИ ДУЧИМІНСЬКОЇ – «останньої сучасниці покоління великих»

Вулиця Ольги Дучимінської знаходиться в Залізничному районі міста, на Левандівці. Була прокладена у 1957 році. До 1993 року носила назву Полярна. З'єднує вулицю Кузнярівка з перехрестям Алмазної та Озерної. Забудова: радянський одно- і двоповерховий конструктивізм 50-х років минулого століття поліпшеного планування, двоповерхова житлова барачна забудова того ж періоду.

Ольга Дучимінська – письменниця, літературний критик, перекладачка, журналістка, народна вчителька, культурно-освітня діячка, одна з активних організаторок жіночого руху в Галичині, дослідниця фольклорно-етнографічних і мистецьких пам'яток Гуцульщини і Бойківщини, сучасниця і знайома Івана Франка, щира приятелька Ольги Кобилянської, Наталії Кобринської, Олени Кисілевської, Олени Кульчицької, Іванни Блажкевич, Богдана Лепкого, Олександра Олеся, Михайла Яцківа, Дениса Лукіяновича, Олекси Новаківського, Івана Огієнка, Софії Русової, Ірини Вільде, Наталени Королеви, Станіслава Вінценза, Єжи Єнджеєвича і багатьох інших діячів української та зарубіжної культур. Була їхньою ученицею і наставницею, помічницею і радником, палкою прихильницею.

Ольга-Олександра Решетилівич народилася 8 червня 1883 року в селі Миколаєві Бібрського повіту (нині – Пустомитівський район Львівської області) у родині народного вчителя. У 1892 році сім'я

перебралася до села Хороброго Сокальського повіту, куди Василь Решетилевич був скерований на роботу. Спочатку Ольга Дучимінська отримала домашню освіту, продовжила її в Станіславі (нині – Івано-Франківськ) у п'ятому класі жіночої виділової школи, яку не вдалося закінчити, бо у 1897 році раптово помер батько. Завдяки опіці маминого брата, катехита станіславських шкіл Йосипа-Мар'яна Литвина, Ольгу як напівсироту влаштували у школу сестер-василіянок в Яворові, де вона закінчила восьмий клас. Ще в школі, прочитавши деякі твори Ольги Кобилянської, наважилася висловити про них свої думки у листі до «буковинської орлиці».

У 1902 році закінчила Перемишлянську учительську семінарію й отримала скерування на посаду народної вчительки у присілок Залози біля села Любеля Жовківського повіту. Тут вона пропрацювала лише один рік, але пізніше в автобіографічній повісті «Весняні дні» з теплотою згадувала його. Відтак її перевели в село Бутини Сокальського повіту, неподалік від Великих Мостів, звідти скерували у Долинський повіт: працювала у селах Лисовичі, Задереваць, Тяпче, Цінева. Ольга вийшла заміж за свого колегу, вчителя народних шкіл Петра Дучимінського і вони разом у 1905 році поїхали в село Воля Задеревацька Долинського повіту, відтак – у Тяпче. Саме тоді маловідома вчителька надіслала Іванові Франку кілька своїх віршів і була приємно здивована, коли один із них – «Лебедина пісня» – надрукувала газета «Діло», а в альманасі «Терновий вінок» (Київ) і «Літературно-науковому вістнику» (Львів) з'явилася «Іронія долі». Відтоді поезії Ірми Остапівни (псевдонім Ольги Дучимінської) часто з'являлися на сторінках української періодики тих часів. І саме Франко допоміг їй увійти у великий світ літератури.

Вона була вчителькою, як і мріяла, не тільки в школі, а й поза нею, займалась дітьми, цікавилась історією, людьми і працювала для них: створила осередок «Просвіти» (1925), заснувала у селі кооператив «Селянський союз» (1926), організувала осередок «Рідна школа» (1927). У жнива організовувала дитячі захоронки (садки), навчала грамоти неписьменних дорослих, вчила економно вести домашнє господарство, опікувалася сиротами. Особливу увагу звертала на обдарованих дітей з бідних родин, збирала пожертви для їхнього навчання, продавала власноруч вишиті сорочки, рушники, а за виручені гроші купувала одяг потребуючим. Письменниця щиро любила тяпчанців і була бажаною гостею в кожній сільській оселі. Про це свідчить той факт, що в 1925 році на прохання громади її було

переведено вчителювати в тяпчанську школу, з якої в 1919 році вона була змушена переїхати в Ціневу через постійні конфлікти з польською владою.

Село Тяпче дало їй багатий матеріал для творчості. Саме тут вона записала з уст селян давні пісні, звичаї, традиції, саме тут була написана її перша книжка – «Китиця незабудок» (1911). Вихід у світ цієї невеличкої, із п'ятнадцяти віршів, збірки привітали І. Нечуй-Левицький, С. Чарнецький, Н. Кобринська, О. Кобилянська. Передмову до неї написав Микола Венгжин. Протягом її творчого довголіття (а це 75 років!) окремими виданнями вийшли лише, крім «Китиці незабудок», нарис «Наталія Кобринська як феміністка», повість «Еті», а також переклад українською мовою книги чеської письменниці Кароліни Светлої «З наших боїв і змагань». До речі, Ольга Дучимінська володіла шістьма мовами: українською, польською, німецькою, російською, чеською, французькою і перекладала з чеської, німецької, російської мов.

На Долинщині О. Дучимінська заприятелювала з Наталією Кобринською і приєдналася до феміністичного руху галицького жіноцтва, який захопив її з першого ж року вчительської праці. Своїй духовній наставниці присвятила новели «Сніг», літературознавчі статті «Жіночий рух у Західній Україні», «Тернистим шляхом», «Борець за долю жінок». Вона належала до тієї ж когорти жіноч-письменниць, що й Уляна Кравченко, Віра Лебедова (Костянтина Малицька), Ольга Рошкевич, Олена Кисілевська, Ольга Ціпановська. Разом з Наталією Кобринською і Костянтиною Малицькою у 1912 році вона відновила в Коломії видання «Жіночої бібліотеки», яке популяризувало найкращі зразки світової літератури. Перша світова війна перешкодила цій роботі. Письменниця часто бувала на фронті, як голова осередку Червоного Хреста збирала подарунки для Українських січових стрільців, у лавах яких воював її брат Богдан, допомагала своєму чоловікові, який у той час був комендантом міста Болехова. З війни не повернувся чоловік, ще маленькими померло двоє синів, залишилася лише донька Оксана, але Дучимінська ніколи не нарікала на свою долю, вірою і правдою служила рідному народові. У 1918-1919 роках працювала у державному апараті ЗУНР.

А ще – народжувалися вірші, новели. Друкувалася під різними псевдонімами й криптонімами – Барвінок Олег, Лучинська Ольга, Ольга Д., Остапівна Ірма, Поважна, Поважна О., Рута, Рута О., О. Д., О. Д-ка – у різних часописах: «Бджола», «Дажбог», «Діло», «Жіноча

доля», «Жіноча воля», «Мета», «Народна справа», «Наш світ», «Нова хата», «Новий час», «Нові шляхи», «Рідна школа», «Самостійна думка», «Час», «Шляхи», у вже згадуваному «Літературно-науковому вістнику». Присвятила Ользі Кобилянській новели «Співачка», «Сумний Христос», «Дзвони», написала спогади «Мої розмови з Кобилянською» (1937) та «Поранкова душа» (1963). Підтримувала добрі стосунки з професором теології і лінгвістики Іваном Огієнком, сприяла йому у виданні й розповсюдженні журналу «Рідна мова», який виходив у 1931-1938 рр., товаришувала з художником Олексом Новаківським. Дослідник її творчості Р. Горак стверджував, що вона «знала мало не пів-Галичини людей». І допомагала чим могла.

До 1939 року працювала у відділі критики та рецензій журналу «Жіноча доля». А пізніше долучилася до організації Музею етнографії та художнього промислу у Львові (нині – Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України), була екскурсоводом, бібліотекарем, молодшим співробітником музею. Їздила в наукові експедиції, збирала матеріали про духовну та матеріальну культуру бойків і гуцулів, досліджувала етнографічну діяльність І. Франка, Ф. Колесси. Кілька разів їздила до Чехії, де її цікавив жіночий рух. Там виголошувала реферати з життя українського жіноцтва. Саме в цей час підготувала до друку кілька монографій, але ця робота письменниці залишилась незавершеною.

У роки фашистської окупації дала захисток Ірині Вільде, чоловіка якої було розстріляно. Для української культури врятувала Олексу Новаківського і цілу групу українських художників та письменників, які тікали від сталінських репресій. Ризикуючи життям, рятувала єврейські сім'ї. Під час Другої світової війни часом вдавалося публікувати невеликі новели і вірші в журналах «Наша страна» (1939-1941), «Львівські вісті», «Наші дні» (1941-1944), «Радянський Львів», газеті «Вільна Україна» (1945-1949). У 1945 році вийшла її повість «Еті» про геноцид євреїв, яка не сподобалась новій владі. О. Дучимінській запропонували написати твір про те, як українські націоналісти під час війни нищили євреїв, грабували і вбивали своїх людей, на що вона відповіла відмовою.

У листопаді 1949 року 66-річну Ольгу Дучимінську заарештували нібито у справі замаху на Я. Галана. Два роки, які тривало слідство, вона перебувала у в'язниці. Військовий трибунал присудив їй 25 років таборів. Багато знущань зазнала в Сибіру, але не втратила людської гідності. У зоні за клаптик паперу та олівець

садили в карцер. Тому складені в таборі вірші Ольги Дучимінської в'язні вчили напам'ять, щоб після звільнення прочитати їх на Батьківщині. Після смерті Сталіна справа Ольги Дучимінської була переглянута. Строк скоротився: у грудні 1958 року, напівжива, вона вийшла на волю.

Не мала місця, де могла б спокійно дожити віку. На повернення додому була накладена заборона. До Львова приїхала нелегально восени 1959 року. Її прихистила у себе Ірина Вільде. Згодом їй вдалось прописатись у Самборі в Ірини Турчан – родички Катрі Гриневичевої. Після Самбора Дучимінська знайшла притулок у Чернівцях у родини Ольги Кобилянської. Друкувалася рідко, лише в коломийській газеті «Червоний прапор» і варшавських українських виданнях. Після смерті дочки Оксани Ольга залишилась зовсім самотньою. Останні роки життя жила в Івано-Франківську у Мирослави Антонович – двоюрідної сестри Степана Бандери, з якою відбувала ув'язнення і яка опікувалась нею до смерті.

О. Дучимінська – лірик-філософ. У неї сильне відчуття природи й життя. Створені нею образи часто не викінчені, вони лише окреслені. Герої у більшості творів безіменні, вони частіше думають, ніж говорять. Авторка піклувалася про зображення внутрішнього світу своїх героїв, їхніх рефлексій. Психологічний струмінь нуртує у всьому: у темі, назві твору, висвітленні подій, вчинках героїв, їхньому світосприйнятті, самоаналізі, авторських відступках. Тонкий психологізм висвічує найпотаємніші закутки душі героїв. Мова творів багата, образна, яскрава, у ній є елементи покутського, гуцульського і бойківського діалектів, які вдало використовуються для створення відповідного місцевого колориту. Стиль епічної спадщини О. Дучимінської афористичний, відзначається недомовленістю (не лише слова, іноді цілі речення, частини тексту з'єднуються трьома крапками), таємничістю.

Доля рукописної спадщини О. Дучимінської така ж трагічна, як і доля самої авторки. У зв'язку з ув'язненням її рукописи до 1949 р. не збереглися. Завдяки посестрам по неволі Мирославі Антонович, Осипі Лучко, Іванні Підлуській збереглися рукописні матеріали з часу заслання. У 1995 р. деякі оригінали її творів, нотатки і листи було передано Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаника онуком Ольги Дучимінської істориком Іваном Мигулою.

В останні роки життя вона мріяла віднайти всі друковані та рукописні вірші і видати збірку поезій. Не судилось... 24 вересня 1988 року на 106-му році життя Ольга Дучимінська померла. Похована на цвинтарі в Чукалівці, що біля Івано-Франківська. Реабілітована після смерті – 27 листопада 1992 року.

ЛІТЕРАТУРА

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Ольги Дучимінської]*. – С. 397.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Ольги Дучимінської]*. – С. 21.

Вулиця МАРІЇ ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ – актриси, «зарученої зі сценою»

Вулиця Марії Заньковецької отримала свою назву в 1946 році. Вона простягається від вулиці Личаківської вгору до храму Іоанна Золотоустого, що на вулиці Лисенка. До 1871 року вулиця складалася з двох частин. Одна називалася Стрільницькою, бо тут з кінця XVII ст. знаходилася Міська стрільниця, друга – Святого Антонія, на початку якої стоїть парафіяльний костел св. Антонія. Збереглася житлова забудова у стилі віденського класицизму.

У зеніті слави перед нею схиляли голови видатні мужі, їй пропонували золоті гори, запрошуючи перейти на російську сцену. Вона ж лишалася вірною своїм «убогеньким», як сказала одного разу про своїх героїнь. *«Наша Україна надто бідна, щоб її можна було залишити. Я надто люблю її, мою Україну, і її театр, щоб пристати на вашу пропозицію»*, – відповіла вона одному відомому російському театральному критику. Вона до кінця життя залишилася однолюбною: і до Садовського, і до мистецтва, і до України.

Своє сценічне ім'я Марія Заньковецька взяла на згадку про родинне село Заньки, що на Чернігівщині, де минуло її дитинство. Вона була сьомою дитиною в родині Костянтина Адамовського, збіднілого поміщика з давнім козацьким корінням. Мати майбутньої актриси, Марія Василівна, була дуже розумною, зналася на травах, тому хворі часто зверталися до неї за допомогою. Творча атмосфера змалечку оточувала Маню (так називали її рідні): батько мав приємний баритон, керував Заньківським церковним хором; у них вдома часто збиралися студенти, молодь. І в самої Марії виявилось чисте і сильне меццосопрано, тому під час таких імпровізованих вечірок гості часто просили батька і доньку заспівати дуетом. Мала вона і поетичний талант, хоча свої вірші (досить непогані) нікому не показувала.

У 10 років Марію Заньковецьку віддали на навчання до приватного пансіону Осовської в Чернігові. Там вона з головою поринула у світ спілкування з однолітками. Особливо їй подобалися різні імпровізовані сценки, пантоміми, уроки танців. Дівчатка самі писали, ставили невеличкі п'єси, різні етюди і з великим задоволенням їх виконували. *«З десяти років у пансіоні я вже не тільки грала, але й (страшно сказати) писала п'єси-пародії на своїх милих вихователів і наставників! Ця звичка до імпровізації живе в мені й донині»*, – згадувала потім актриса.

Між тим, батько «фіглярство» доньки не сприймав серйозно. Він, як було заведено, бачив її майбутнє в заміжжі за якимось поважним чином. Вона ж мріяла про консерваторію, сцену. Щоб уникнути конфліктів із родиною, в 17 років Заньковецька вийшла заміж за артилерійського офіцера Олексія Хлистова, який бачив її у Ніжинських аматорських виставах і пообіцяв не перешкоджати сценічній кар'єрі дружини. Він і справді намагався виконувати свою обіцянку, однак те, що він сприймав як жіночі примхи, було для Марії Заньковецької сенсом життя. Після одруження Хлистова направили у фортецю Бендери, що у Бессарабії. Там єдиною розрадою для Марії Заньковецької став аматорський гурток, де вона

вперше зустріла піхотного офіцера Миколу Тобілевича. Ця зустріч стала фатальною для обох, хоча вони ще деякий час розривалися між обов'язком і пристрастю.

Микола Тобілевич одразу помітив неабиякий артистичний талант Марії Заньковецької і почав вмовляти чоловіка відпустити її на велику сцену. Одного разу, після особливо вдалого виступу, театральне товариство «вирвало» у Хлистова письмовий дозвіл на те, щоб його дружина грала на сцені. Правда, Хлистов зробив одне застереження, сподіваючись таким чином і реноме зберегти, і дружину втримати: дозвіл стосувався лише українських вистав, якщо вони колись будуть дозволені цензурою. Хоч як це не парадоксально, але саме це застереження і визначило подальшу долю геніальної актриси – все своє життя вона віддала саме українському театрові.

У 1881 році Хлистова перевели на службу у фортецю Свеаборг, що у Фінляндії. У Марії Заньковецької з'явилася можливість брати уроки співів у професора Гржималі у Гельсінгфорсі (нині – Гельсінкі). Той пророкував їй блискучу кар'єру оперної співачки, однак дифтерит, яким переохворіла Заньковецька, змінив тембр голосу, і про це довелося забути. Єдиним виходом лишалася сцена. Через рік вона отримала листа від Тобілевича (на той час він уже виступав під сценічним псевдонімом «Садовський») з пропозицією увійти до трупи першого українського театру корифеїв. Не роздумуючи, вона пристала на його умови. Батько, дізнавшись про те, що Марія хоче кинути чоловіка заради Садовського і театру, прокляв її і вигнав з дому (правда, через багато років, коли він побачив доньку в ролі Олени у п'єсі «Глитай, або ж Павук», він пробачив і поцілував свою Марусю). Пізніше була важка процедура розлучення – церква наклала на неї епітимію сім років покаяння із заборобою вдруге виходити заміж. Із Миколою Садовським вони прожили «на віру» 27 років. Дітей у неї ніколи не було (за церковними нормами вони вважалися б безбатченками і не мали б майбутнього). Дім, родину, дітей їй замінила сцена. На одній з останніх репетицій перед першим виходом на сцену Марко Кропивницький настільки розчулився, що заплакав, зняв бірюзовий перстень і зі словами: *«Заручаю тебе, Марусю, зі сценою, тепер мені є для кого писати драми»*, – одягнув його на палець актрисі. Так почалася сорокарічна тріумфальна епопея української народної актриси.

Дебют Марії Заньковецької відбувся 27 жовтня 1882 року в Єлисаветграді (нині – Кропивницький). Тоді Марія вперше вийшла на сцену в ролі Наталки із «Наталки Полтавки» Котляревського. Потім

були десятки різних героїнь. Вона ніколи не грала закордонної класики, хоча її сценічний діапазон дозволяв грати все. Вона була *«неповторна у драмах Карпенка-Карого, в яких для неї поєднувалися і Шекспір, і Гете, і Шиллер, і Островський»*.

Марія Заньковецька віддала українській сцені 40 років свого життя. 15 грудня 1922 року у зеніті слави вона востаннє вийшла на сцену Народного театру, який отримав її ім'я. Театрові вона залишалася вірною до кінця життя.

ЛІТЕРАТУРА

Громов С. Імена видатних людей у вулицях Львова [Текст] / С. Громов. – Львів: Українські технології, 2003. – 171 с. – Із змісту: *[Про вулицю Марії Заньковецької]*. – С. 51.

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Марії Заньковецької]*. – С. 171, 172.

Мельник І. Личаківське передмістя та східні околиці королівського столичного міста Львова [Текст] / І. Мельник, Р. Загайська. – Львів: Центр Європи, 2013. – 351 с. – Із змісту: *[Про вулицю Марії Заньковецької]*. – С. 40, 54.

Вулиця ГАБРІЕЛІ ЗАПОЛЬСЬКОЇ – яка «писала свої твори серцем для тих, хто читатиме їх серцем»

Вулиця знаходиться у Личаківському районі, у місцевості Ялівці, біля перехресть вулиць Личаківської і Пасічної. На початку вулиці стоїть дерев'яний будинок – колишня вілла «Скіз» Габрієлі Запольської, ім'ям якої у 1993 році вона і була названа: до речі, з перервами вона так називалася з 1933 по 1950 рр.

Габріеля Запольська – майстер слова у театрі, майстер пера в літературі. Саме їй належать одні з найкращих описів Львова на зламі XIX–XX сторіч. І саме їй вдалося тонко та проникливо проаналізувати дух і своєрідність львівської спільноти, ментальність галичан, розставити моральні акценти, вказати на існуючі міжнаціональні протиріччя, виділити соціальні пріоритети. Багато довелося їй стерпіти від людей *«мізерного розуму та ще мізернішого серця»*, адже вона писала про знедолених, а це не додавало популярності письменниці, котра без тіні сумніву наважилася розповісти про найпотаємніші вади жінок. Вона писала свої твори серцем для тих, хто читатиме їх серцем, писала лише правду, яка, на її думку, наче *«незаймана наречена, в кожній сукні гарна та приємна; а неправда, мов та повія, словами прикрашається і позує»*.

Правда її творів виявилася такою очевидною, величною та незламною, що не виникало сумніву: краще за неї правдиво описати життя народу, мабуть, важко. Писала так, що читач у процесі читання міг уявити це суспільство, тогочасних людей, почути їхню мову, діалект, почати його порівнювати зі світом, що за вікном, зрештою, впізнати у героях твору себе, сусіда, близьких і знайомих. Саме у цьому й полягає справжній талант письменника. І такого таланту Габріелі Запольській не бракувало. Проте деякі тогочасні літературні критики звинувачували письменницю у плагіаті та надмірному натуралізмі її творів, на що вона відповідала: *«Ніколи не наслідую нікого, хоча мене й звинувачують у плагіаті. Описую лише те, що бачила, що в'їлося в серце нуждою своєю чи заколисало чарами справжньої поезії. Здобути славу сенсацією я ніколи не намагалася, бо смутні ті лаври, коли найкращу думку люди спотворюють і брудною душею, шукаючи бруду, бачать лише форму, про зміст і мету не запитуючи навіть»*.

Запольська запевняла своїх майбутніх читачів, що порядним людям нічого остерігатися в її творах, бо *«тільки до бруду прилипає бруд, і лише хворі бояться ран своїх... Я ж писала для „порядних“, бо ті „правди не злякаються“*». У цих кількох реченнях – увесь її захист. Саме цими словами вона зверталася до майбутніх читачів у Варшаві в липні 1887 року напередодні виходу в світ повісті «Каська-Каріатида» у передмові до цього твору. А трагіфарс її творів впливав із життя самої письменниці, куди періодично повертався і навіть переслідував її ім'я після смерті.

Габріеля Запольська, повне ім'я – Марія Габріеля Стефанія Корвін-Пйотровська – за метричними записами народилась 30 березня 1857 р. у заможній міщанській родині села Підгайці під Луцьком. Сама ж вона стверджувала, що народилась у Ківерцях 1859 року. Батько Габріелі, Вінцент Корвін-Пйотровський, був землевласником фільварків у Ківерцях і Підгайцях, відомим просвітником і меценатом. Її мати, Юзефа з дому Карських, у молодості була танцівницею варшавського балету. З дитинства освітою Габріелі займались гувернантки, пізніше монашки Львівського католицького закладу «Sacré Coeur» («Святе серце»), а згодом вона якийсь час приватно навчалась у Львівському педагогічно-науковому інституті.

У 1876 році Габріеля вийшла заміж за поручика гренадерського полку короля Фрідріха-Вільгельма III Константа Снежко-Блоцького, проте випадково перед шлюбом довідалась, що насамперед його цікавив її посаг. Ще тоді, у заміжжі, Габріеля розпочала писати «Щоденник молодої жінки». Писала для себе, та в майбутньому «Щоденнику...» судилося стати літературним твором. Подружжя разом прожило лише кілька місяців. Від розбещеного чоловіка вона успадкувала сифіліс, яким він заразив її ще вагітною, і смерть ураженої цією хворобою новонародженої доньки. Змучена відчаєм у сімейних стосунках Габріеля у 1888 році навіть намагалась накласти на себе руки, що нарешті спонукало подружжя остаточно розлучитись.

У 1879 році Габріеля закохалася у львівського письменника Мар'яна Гавалевича, який став її наставником не лише в акторській майстерності, а й у письменництві. Кохання змусило Габріелю у 1881 році під чужим паспортом таємно поїхати до Відня, де бував Мар'ян Гавалевич.

Після розриву з чоловіком та родиною, яка не схвалила ні розлучення з ним, ані її захоплення театром, що вилилося у припинення фінансування, Габріеля все ж обрала шлях актриси: з галицькими мандрівними театральними трупамі виступала у Кракові, Львові, Познані. Щоб прогодуватися, вона змушена була ще й займатися додатковим підробітком: пошиттям вбрання для ляльок власників львівських крамниць. Мабуть, саме тому один з ранніх творів Габріелі Запольської називався іменем улюбленої ляльки в Ківерцях – «Жабуся».

Через постійні конфлікти з театральним середовищем у 1889 році Габріеля Запольська виїхала до Парижа задля вдосконалення акторської майстерності та здобуття належного визнання. Вона мріяла підкорити Париж, бо вважала себе недооціненою у Польщі. Там виступала в складі труп таких театрів, як відомий «Théâtre Libre» («Вільний театр») і модерністський «Théâtre de L'Oeuvre» («Творчий театр»), де пропрацювала п'ять років. Якийсь час у Парижі вона досягла успіху, проте не змогла остаточно позбутися польського акценту і тому залишалася на другорядних ролях.

З 1897 року Габріеля Запольська професійно зайнялася акторською діяльністю. Після повернення до Польщі продовжувала виступати в мандрівних і паркових театральних колективах, аж поки не потрапила до Краківського драматичного театру, яким керував Тадеуш Павліковський. Саме там вона досягла жаданого успіху, але й стала жертвою театральних чварів. Трагіфарс полягав у тому, що наступник Павліковського Юзеф Котарбінський не підписав контракту з Габріелею Запольською.

Як письменниця Габріеля дебютувала під псевдонімом «Запольська» ще в 1881 році оповіданням «Один день з життя троянди». Псевдонім народився після її переховування у Відні з паспортом однієї з актрис львівського театру. З часом власниця паспорта вийшла заміж, а її прізвище залишилося за Габріелею. У подальшому житті вона публікувала свої оповідання і повісті спочатку у львівських, а потім й у варшавських часописах, часто під псевдонімом Józef Maskoff. Її твори «Малашка» (1883), «Каська-Каріатида» (1885-1886) та «Переддень пекла» (1889) стали об'єктами численних дискусій: консервативна критика обурювалась яскраво вираженим натуралізмом.

Різноманітність уподобань Габріелі Запольської вражала. У повістях «Про що не говорять» (1909) і «Про що навіть думати не хочеться» (1914) письменниця порушила тему проституції і суспільних хвороб. Вона також цікавилася і єврейською культурою, виступала проти антисемітизму. У тижневику «Життя» вийшла друком її повість «Антисеміт» (1899). З гуманістичних позицій зображувала життя єврейського населення у п'єсах «Малка Шварценкопф» (1897), «Йойне Фірулкес» (1899). Зверталася і до теми патріотичної боротьби поляків у п'єсах «Той залишився» (1898), «Сибір» (1900), «Осіннього вечора» (1905). Виявляла інтерес до ідей соціалістів у романі «Зашумить ліс» (1899), п'єсі «В Домброве-

Гурничій» (1899). Габріеля Запольська написала багато новел, повістей і п'єс, серед яких найпопулярнішою і досі залишається «Мораль пані Дульської» (1907), яка не сходить зі сцен театрів і в наш час, так само як драма «Жабуся» залишається в репертуарі Львівського національного академічного українського драматичного театру ім. Марії Заньковецької.

Протягом усього життя Г. Запольська конфліктувала з режисерами багатьох театрів, де ставились її драми, намагалася відвідувати всі прем'єри. Та в 1899 році вона остаточно вирішила переселитись до Львова, про який писала в одному з листів до своєї подруги, польської журналістки та письменниці Марії Шеліби: *«Львів мене виховав, Львів мене любить і шанує»*. У Львові вона мешкала в будинку № 6 по вул. Чехова, і разом зі своїм другим чоловіком, молодшим за неї на 11 років живописцем Станіславом Яновським, організувала акторську школу, а пізніше трупу, з якою мандрувала Галичиною. В 1907 році Запольська створила власний театр, де і ставила свої драми. Директором театру став її чоловік. Проте вже в 1910 році через професійні та побутові конфлікти С. Яновський сам запропонував їй розірвати шлюб. Габріеля погодилася на пропозицію чоловіка, але залишилася з розбитим серцем. Вона дуже важко пережила цей розрив стосунків. Саме тоді їй загострились її давні хвороби – простудні та нервові. А ще вона втрачала зір і одного разу, у 1900 році, на сцені знепритомніла, після чого проспала дві доби летаргічним сном.

У 1912 році вона взяла участь у празькій виставці «Творчість польської жінки», була членом мистецької комісії «Teatru Premier», співпрацювала з львівським «Teatrem niezależnym».

Після окупації російською армією Львова (вересень 1914 р.) Габріеля Запольська ще якийсь час утримувала у Львові цукерню, проживала на віллі «Skiz» («Скіз») в районі Личакова, де й провела останні роки життя. А Станіслав Яновський під час Першої світової війни успішно воював в австрійському уланському полку на Волині, і як офіцер із багатьма відзнаками домогся виплати для дружини пенсії, на яку вона й жила.

Померла Габріеля Запольська 17 грудня 1921 року у Львові за загадкових обставин: досі невідомо, чи природною смертю. Тіло не ховали протягом п'яти днів, оскільки спочатку була підозра на летаргічний сон, а пізніше – на отруєння її лікарем. Похована у Львові на Личаківському кладовищі.

Письменниця прожила цікаве та яскраве життя, в якому залишилося, на жаль, багато білих плям для дослідників її творчості. А саме її власне життя й стало матеріалом для творів письменниці. У ньому сталося майже все: невдалий шлюб, втрата дитини, спроба самогубства, розрив із родиною, кохання, розлучення, зміна прізвища, переховування, необхідність бути емансипованою, самотійною одиначкою. У неї був непростий характер, власні мораль і спосіб життя. Доля не була до неї прихильною, та вона змагалася з нею за місце під сонцем.

Багатий життєвий досвід допоміг Габріелі Запольській реалістично описувати дійсність. У своїх повістях письменниця розвивала одразу кілька сюжетних ліній. Зокрема суспільні типажі тогочасного Львова – духовенство, богемна еліта, міщанство та його служба, поліція, військові, ремісники, крамарі, селяни, жебраки, злочинний світ – описані з майстерністю письменників світової слави Оноре де Бальзака, Віктора Гюго, Еміля Золя, Гі де Мопассана. Вона майстерно характеризувала основну національну складову тогочасного Львова – поляків, австрійців, євреїв, українців, росіян, паралельно даючи опис традицій і звичаїв буденного, розваг нічного та святкового міста. І, нарешті, змалювала характерні вади та духовні цінності львівського краю загалом. Ці сюжетні лінії надають її творам не лише художньої, а й історичної цінності.

За своєю природою Габріеля Запольська не могла пасивно жити з таким величезним життєвим багажем, не виклавши його на папері, не зігравши на сцені. І вона писала та грала. Протягом життя зіграла близько 300 ролей. Театр і література дуже тісно переплелися в її житті.

Останні десять років письменницю переслідували хвороби, самотність, забуття. Просто в її житті більше вже не відбувалося нічого екстравагантного, бурхливого, чогось такого, що б приваблювало скандальну пресу. Вона поволі згасала як жінка, письменниця, актриса, лише деколи вибухаючи гейзером таланту.

Львів ласкаво називав її «Габця». І – попри складний характер – любив і любить.

ЛІТЕРАТУРА

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Габріелі Запольської]*. – С. 242.

Вулиця КНЯГИНИ ОЛЬГИ – державної діячки, яка «держала сильною рукою державну систему»

Вулиця княгині Ольги починається від перехрестя вулиць Горбачевського і Сахарова, сполучаючи останню з вулицею Трускавецькою і утворюючи повноцінне перехрестя з магістральними вулицями Володимира Великого та Науковою. Колишні назви: Вулиця дорога, Івашкевича (польський період), Ріхарда Вагнерштрассе (німецький період), Івашкевича, Боженка (радянський період). Вона відіграє значну роль у транспортному сполученні між центром Львова та його південною частиною. У 1988 році по ній було прокладено трамвайну колію, якою відтоді рухається трамвайний маршрут № 3. З часом почав курсувати і маршрут № 5. Будинки на цій вулиці творять нову історію, історію різноманітних закладів, готелів, кав'ярень, історію сучасного будівництва урбаністичних декорацій (басейн «Медик», «Новий ЦУМ», «Фокстрот», готель «Супутник», аквапарк «Пляж», Львівський міський центр зайнятості тощо). Знаменита пам'ятною таблицею Е. Козинкевичу, українському футболісту і тренеру, пам'ятним знаком «1020-ліття хрещення України-Руси». Забудова: функціоналізм, садибна, багатоповерхова.

Княгиня Ольга – свята, рівноапостольна, мудра державна діячка, керівник і воїн. Її діяльність залишила помітний слід у східнослов'янській історії Х ст. Про народження та походження Ольги в літописах збереглися лише невиразні перекази. Одні літописці вважали, що вона походить зі Пскова. Так, у «Повісті

минулих літ» говориться, що у 903 році привели Ігореві дружину Ольгу зі Пскова. За пізнішим Іоакимовим літописом, Ольга походить з роду Гостомисла з Ізборська. Також є версії, що вона була дочкою боярина. Архімандрит Леонід висунув гіпотезу про болгарське походження княгині. Одна з легенд розповідає, що Ольга була дочкою перевізника. Під час полювання син князя Рюрика Ігор хотів переправитись на інший берег річки. Керувала човном Ольга. Захопившись її вродою та розумом, Ігор вирішив одружитися з нею.

За літописом «Повість минулих літ», князь Ігор став на княжий престол після смерті Олега. Доводилось вести нескінченні запеклі війни із сусідніми державами, захищати свою землю від постійних ворожих нападів. Численні походи Ігоря змусили Ольгу зайнятися державними справами, взяти на себе місію формування духовної культури освічених киян.

У 945 році відбулось повстання древлян, які не хотіли платити князеві данину. За літописними даними, біля міста Іскоростеня древляни жорстоко вбили князя Ігоря. Після смерті чоловіка Ольга не зламалась: взяла в свої руки керівництво великою державою і виховання спадкоємця Святослава. Першою її справою стала жорстока помста древлянам за вбивство чоловіка (у ті часи в Київській Русі існувало право і обов'язок кривавої помсти). Після розправи з древлянами Ольга зайнялася державними справами. Стародавні літописці симпатизували княгині. Вони часто описували її як вродливу, енергійну, передусім, мудру правительку.

Конфлікт з древлянами виявив усю недосконалість управління державою. Ольга, розуміючи, що необхідно змінити довільний та безладний спосіб збирання данини, який призвів до смерті Ігоря, встановила систему «погостів» – центрів торгівлі та обміну, де впорядковано відбувалося збирання данини. На чолі цих перших «адміністративних одиниць» були поставлені княжі урядовці – «тіуни». Було також встановлено точний розмір данини («уроки») та періодичність її збирання («устаи»).

Економічне зміцнення Київської держави, яке настало після адміністративних реформ княгині Ольги, сприяло росту політичної ваги Київської Русі в міжнародних відносинах. Проте нова система управління об'єктивно вимагала нової форми ідеології. Ольга не могла спиратися на язичництво в своїй зовнішній політиці, метою якої було розширення економічних, політичних і культурних зв'язків

з сусідніми християнськими державами, серед яких головне місце посідала Візантія. Тому бажання княгині долучитися до християнської віри було цілком зрозумілим. Княгиня намагалася одержати хрещення з рук візантійського імператора і патріарха тільки в столиці імперії – Константинополі – з метою возвеличення особистої влади і зміцнення міжнародного авторитету своєї країни.

Ольга двічі відвідувала Константинополь і вела переговори з імператором Костянтином VII Багрянородним. Після другого візиту княгиня охрестилася, одержавши ім'я Олена. Її хрещеним батьком став імператор Костянтин.

Ставши християнкою, Ольга дуже змінилася: стала добрішою, забула поганську жорстокість. Вона прагнула жити за законами християнства та любові. Княгиня, як свідчать давньоруські джерела, знищувала язичницькі капища. За її наказом було збудовано першу церкву в ім'я святителя Миколая на Аскольдовій могилі. Саме від Ольги отримав перші уроки істинного благочестя майбутній хреститель Київської Русі, її внук Володимир.

Святослава, який жадав перемог і воїнської слави, мати переконувала прийняти християнство, але він, як і його дружинники, був вірний язичництву. У 964 р. Святослав офіційно посів престол. Але проводячи весь свій час у походах, він рідко бував у столиці й практично не керував державою. У Київській Русі до кінця свого життя фактично правила Ольга. Вона погоджувалася з розширенням володінь на схід, але була категорично проти війни з Візантією, справедливо вважаючи, що це не закінчиться добром для сина.

Чернець Іаков у творі XI століття «Пам'ять і похвала князеві руському Володимирі» повідомляє точну дату смерті княгині Ольги – 11 липня 969 року. *«Ольга померла, і плакали по ній син її, і онуки її, і всі люди, і понесли, і поховали її на вибраному місці. Ольга ж заповідала не здійснювати по ній тризни, оскільки мала при собі священника – той і поховав блаженну Ольгу»*. Перше місце її поховання невідоме. Але відомо, що князь Володимир переніс її останки до Десятинної церкви Богородиці й поховав у кам'яному саркофазі. Церкву було зруйновано в 1240 р. татаро-монголами. Митрополит Петро Могила, відбудовуючи у 1635 році невелику церкву на місці Десятинної, віднайшов мощі святої Ольги, де вони зберігалися до XVIII ст. За наказом московського Святійшого синоду їх перепоховали, але місце нікому невідоме.

Ольгу було канонізовано церквою у першій половині XIII ст. Вона була п'ятою святою після Бориса, Гліба, Феодосія Печерського, Микити Новгородського. 24 липня – це день пам'яті святої рівноапостольної Ольги, великої княгині Київської Русі. Княгиня вважається покровителькою вдів і навернених християн.

Постать та правління княгині Ольги заслуговують на найбільшу увагу. Влучно охарактеризував її М. Грушевський в «Історії України-Руси»: *«Держала сильною та зручною рукою державну систему й не дала їй ослабнути, ні розвалитися»*. Вона наладнала дипломатичні відносини з двома наймогутнішими імперіями Європи, представниками культури Середньовіччя. Іларіон порівнював Ольгу та Володимира з Костянтином Великим та його матір'ю Оленою, за яких у Візантії християнство стало державною релігією. Нестор Літописець прославляв Ольгу, як зорю, що передбачувала прихід християнства на Русі. Іаков Мніх описував Ольгу розумною, привабливою, мудрою, святою духом і тілом. Безцінні мініатюри «Хроніки» Іоанна Скилиці, а також «Радзивіллівського літопису» XV ст. зображують її як державного діяча. Саме їй відводиться почесна роль родоначальниці князівської династії на Русі, її називають «матір'ю князів руських». Рівноапостольна княгиня Ольга ввійшла в аннали вітчизняної історії одночасно святою і мудрою. Феномен княгині Ольги як історичної особистості полягає не тільки й не стільки в тому, що вона була першою та єдиною жінкою, яка наважилася взяти великокнязівський скіпетр й тривалий час успішно урядувати в Київській державі, скільки саме вона зіграла визначальну роль в об'єднанні Русі язичницької з Руссю християнською.

ЛІТЕРАТУРА

Громов С. Імена видатних людей у вулицях Львова [Текст] / С. Громов. – Львів: Українські технології, 2003. – 171 с. – Із змісту: *[Про вулицю Княгині Ольги]*. – С. 56.

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Княгині Ольги]*. – С. 300.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Княгині Ольги]*. – С. 27.

Вулиця ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ – «пишної троянди зі саду української літератури»

Вулиця знаходиться в центрі Львова. Стрімка і вузька, вона нагадує ту, чийм іменем названа, – завжди елегантна, струнка, модна Ольга Кобилянська вирізнялась серед інших. Точна дата виникнення вулиці невідома. У 1871 році зафіксована перша офіційна назва – Святого Марка, на згадку про парафіяльний костел Святого Марка, що розташовувався поруч, зведений у XVII столітті та розібраний у 1784 році. У 1882 році на ділянці, де був костел, за проєктом архітектора Бруно Бауера звели будівлю, куди з вулиці Святого Миколая (сучасна вулиця Грушевського) перенесли Крайову школу лісового господарства.

Поруч був заснований невеликий дендрарій. Першим директором школи був Генрик Стшелецький, рисунок і скульптуру викладав Леонард Марконі. До Другої світової війни у будинку розташовувалася Державна ботанічна рільнича станція. Зараз тут працює кафедра ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства та урбоекології Національного лісотехнічного університету України. Вулиця забудована переважно типовими, т. зв. чиншовими кам'яницями кінця XIX століття у стилі класицизму та конструктивізму. У будинку № 2 на початку XX століття розташовувалося архітектурне бюро Едмунда Жиховича. У будинку № 10 містився торговельний дім Париляка. У 30-х роках минулого століття в одному з будинків мешкав громадський діяч Осип Навроцький. За часів німецької окупації вулиця називалася Маркуситрассе, радянської – Святого Марка. Сучасну назву отримала у 1946 році.

За словами Ольги Кобилянської, вона *«роджена на Буковині в малім містечку Гура-Гуморі року 1863, 27 падолиста, в глибині гір Карпатських, яко донька небагатих родичів»*. Її талант і світогляд формувався у важких умовах Буковини кінця XIX століття, коли політика австрійського уряду була спрямована на соціальне і національне гноблення місцевого населення. Внаслідок такої політики майбутня письменниця змогла закінчити лише чотирикласну німецьку школу. Українську ж мову та літературу, історію та культуру рідного народу їй довелося вивчати самотужки. Одним із тих чинників, які не давали їй збитися на манівці, прищеплювали любов до народу, до його поезії та мови, була народна творчість. Самоосвіті сприяла мати – спольщена німка. Батько – чиновник дрібного штибу – був переконаний, що вчити насамперед треба синів, а жіноча доля освіти не потребує. Однак саме він доклав чимало зусиль, аби донька вивчила українську мову, адже Ольга Кобилянська вільно володіла тільки німецькою. Цією ж мовою вона написала свої перші твори. Майже двадцятирічною молода письменниця, прислухавшись до настанов родички Софії Окуневської та письменниці Наталії Кобринської, зрозуміла, що їй конче необхідно писати мовою рідного народу. Оскільки оточення було різномовне, а найменше поміж інших чулася саме українська мова, вивчити її було нелегко. Велику допомогу в опануванні нею надав письменник Осип Маковей. Душевна самотність, чуже для письменниці оточення спонукали до того, що вона тихцем писала новели, навіть не думаючи про опублікування. Крім того, юна Ольга захоплювалася не тільки творами зі соціології, філософії, а й шукала себе в музиці, непогано малювала і грала в театрі. Хотіла навіть стати професійною актрисою, але віддала перевагу літературі.

Їй нелегко було в задушливому світі вузьких меркантильних інтересів містечкових обивателів. Звідси – велика туга за красою, пориви у світ гуманістичних ідеалів, які проймають усю її творчість. Особистий душевний біль майбутньої письменниці став тим життєвим матеріалом, який ліг в основу її творів. Вона писала вірші, потім придумувала новели. Поступово фантазії переростали в романтичні повісті, а далі сюжети приходили вже з самого життя, яке вирувало довкола.

Кобилянська однією з перших в українській літературі звернулася до відображення жінок-інтелігенток, які прагнули вирватися з міщанського середовища. Повісті «Людина» і «Царівна»

– ті вершини, де надзвичайне серце письменниці билося саме від почувань і переконання: жінка теж людина, вона нарівні з чоловіком має право і може плекати собі кращу долю.

Твори О. Кобилянська не друкувала, бо вони були модерними і широкий читач сприймав їх вороже. Іван Франко ідеї творів називав неясними, але згодом, характеризуючи новий напрям, що заявив про себе в українській літературі на межі XIX і XX ст., одним з його яскравих представників назвав Ольгу Кобилянську, адже феноменально, що дівчина, вихована на німецькій літературі, дівчина, яка зростала в найглухіших закутках Австро-Угорської імперії, в оточенні мадяризованих або понімечених міщан, знайшла дорогу до українського письменства, заявила про себе новаторськими пошуками в прозі.

Несхожість Ольги Кобилянської на інших письменників Буковини й Галичини мозолила очі літературним критикам, видавцям і письменникам. На захист Ольги Кобилянської стала Леся Українка. У 1899 році вона заявила Михайлові Павлику, що творчість Ольги Кобилянської – не дилетантство, а справжня література. Саме Леся Українка відкрито запропонувала не вказувати на «екзотичність» Ольги Кобилянської, а віддати в українській літературі їй те місце, яке вона заслуговує. Леся Українка і Ольга Кобилянська стали нерозлучними подругами назавжди. Саме Лесі Українці довірила Ольга Кобилянська переробити на драму свою повість «В неділю рано зілля копала», в основу якої було покладено мотив романтичної пісні-балади «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці».

Лейтмотивом усієї творчості письменниці проходила музика. *«Коли чую музику – готова я вмирати. Стаю тоді божевільно-відважна; стаю велика, погорджуюча, любляча...»*. Усі герої письменниці, схильні до глибоких душевних переживань, відзначаються підкреслено емоційною реакцією на навколишній світ, часто у своїх вчинках керуються не розумом, а почуттями. Твори Кобилянської неодноманітні і в стильовому плані. Вона звертається до теми зв'язку між селянином і землею (повість «Земля» 1901), теми бездуховності міщанського середовища («Гортенза», 1880); порушує питання про право жінки на гармонійний розвиток, рівність з чоловіком у сімейному житті («Доля чи воля», 1883). Її цікавила тема природи і людини, бо глибоко відчувала багатство і красу природи рідного краю, розуміла її вплив на людину (оповідання «Природа», 1895; новела «Битва», 1895).

Свобода людини асоціювалася в авторки з можливостями творити власну долю. Під впливом Софії Окуневської та Наталі Кобринської на початку 80-х років Кобилянська захопилася ідеєю емансипації жінки, намагалася її художньо реалізувати в перших літературних спробах.

Проблема, порушена в повісті «Людина» (1884), продовжилася і глибше розкрилася у повісті «Царівна» (1895). Її новизну Франко вбачав у тому, що тут вперше в українській прозі інтимна тема розкривалася *«не на інтригах та любовних пригодах, а на психічному аналізі буденного життя пересічних людей»*.

Письменниця болісно сприймала холодність людських душ, дріб'язковість, і – надто серйозно – бодай найменшу закоханість. Вона болюче перенесла нещасливий роман з Осипом Маковеєм, який мав до Ольги Кобилянської лише «почуття дружби і пошани», не відповів взаємністю на ніжні почуття письменниці, що поступово привело до закінчення особистої та літературної дружби. Відтоді Ольга Кобилянська більше нікому з чоловіків не вірила.

З 1903 року О. Кобилянська постійно хворіла, коштів на систематичне лікування не вистачало. Протягом 1915-1923 років вона написала низку оповідань, новел, нарисів, в яких розкрила трагічну безвихідь, страждання, розпуку і біль, викликані драматизмом ситуації, породженої Першою світовою війною. Надлюдське напруження, існування на межі життя і смерті, драми виживання забарвлюють антивоєнні оповідання Ольги Кобилянської. *«Я на фронті не була, а про те, що тут і там досягало мою душу знадвору, я писала»*, – зауважила в одному з листів письменниця.

Антивоєнній тематиці присвячені такі твори як «Лісова мати», «Юда», «Назустріч долі», «Сниться» та ін. Помітним явищем в історії української прози став роман «Апостол черні» (1926), в якому було порушено проблему інтелігенції і народу.

За сповнені ненависті до фашистських загарбників виступи у пресі в 1941 році румунська воєнна жандармерія встановила нагляд за Ольгою Кобилянською. Смерть позбавила її від фашистського військово-польового суду: 21 березня 1942 року вона померла, *«зів'яла пишна троянда зі саду української літератури»*.

ЛІТЕРАТУРА

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Априорі, 2009. – 528 с. – Зі змісту: [Про вулицю Ольги Кобилянської]. – С. 131.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: [Про вулицю Ольги Кобилянської]. – С. 27.

Мельник І. Галицьке передмістя та південно-східні околиці королівського столичного міста Львова [Текст] / І. Мельник. – Львів: Априорі, 2012. – 352 с.: 555 іл. – Зі змісту: [Про вулицю Ольги Кобилянської]. – С. 147, 151, 191.

Вулиця НАТАЛІЇ КОБРИНСЬКОЇ – піонерки жіночого визволення в Галичині

Знаходиться у місцевості Кульпарків Франківського району. Вона має форму хреста: починається від вулиці Боткіна і приблизно за 50 м від початку розгалужується у трьох напрямках: один прямує на північ і завершується глухим кутом у кварталі між вулицями Боткіна, Шкрібляків та Граб'янки, другий прямує на схід і перетинається вулицею Граб'янки та долучається до вулиці Молдавської, третій, південний, перетинається вулицею Кобилиці та долучається до вулиці Ярослави Музики. Вулиця виникла у 50-х

роках минулого століття, мала назву Макарова, а на честь Наталії Кобринської її перейменували у 1992 році. Забудова вулиці – типова для цього району: одноповерхові конструктивістські будинки 50-60-х років минулого століття.

Наталія Кобринська належить до тих людей, хто своєю громадською працею відкрив нове джерело культурних цінностей для свого народу, закликав галицьке жіноцтво скинути з себе кайдани

темряви, економічної залежності та морального гноблення, сміливо йти до знань, духовної та економічної свободи, і на цьому шляху виявити всі свої приспані творчі сили та віддати їх на добро свого народу. Як і кожна піонерка, Наталія Кобринська пережила чимало розчарувань, пододала великі перешкоди, переслідування від тих людей, на яких вона могла б розраховувати як на помічників. Але вона все пододала і перемогла, а наслідком стало те, що українське жіноцтво в Галичині було визнане одним з найбільш прогресивних.

Наталія Кобринська (дівоче – Озаркевич) народилася 8 червня 1855 року в селі Белелуя Снятинського повіту на Станіславщині. Ніхто зі священницької родини Озаркевичів не міг подумати, що симпатична дівчинка виросте «підбурювачем спокою», а свої надто сміливі, як на той час, ідеї втілюватиме в життя не тільки як письменниця, але й як громадська діячка.

Ще юною Наталія побачила суперечність у християнських книгах: жінка чомусь повинна була коритися чоловікові. Вийшовши заміж за Теофіла Кобринського, священника, диригента, фольклориста та громадського діяча, Наталія переїхала до Снятина. Молоде подружжя було далеке від тих банальних шлюбів, в яких індивідуальність, розум, талант і покликання жінки приносилися в жертву «задимленому вівтареві кухонної плити». Кобринська вважала жіночу працю непродуктивною, марною тратою часу на дрібниці. Вона відчувала потребу в «реформі жіночого газдівства», і почала зі себе, запровадивши деякі зміни в господарюванні.

Найближче оточення не розуміло її, вважаючи дивачкою та смішною. Лише чоловік був тим єдиним сердечним приятелем, який умів вислухати, зрозуміти напям її думок і планів, розрадити і потішити. Це він, знаючи зацікавлення своєї дружини, подарував їй книгу «Про неволю жінок» Штуарта Мілля, ознайомлення з якою додало їй впевненості й сили.

У 1882 році Теофіл Кобринський помер. Зламана нещастям і сердечною розпукою, молода вдова переїхала до батьків у Болехів. *«Крім пекучого болю, нічого більше не відчувала, і, крім мого нещастя, нічо мене більше не обходило»*, – писала Кобринська в автобіографії. Щоб якось втішити доньку, Озаркевич вирішив узяти її зі собою до Відня. Тут вона познайомила з О. Терлецьким і В. Полянським, які підтримали її морально і заохотили до літературної праці. Після поїздки Кобринська повернулася вже з певним планом, ясною метою життя: піднести жіноцтво до розуміння

своєї людської вартості, вказати шлях, щоб стати корисним членом суспільства. Вона розуміла, що власними зусиллями їй важко буде досягнути задумане, тому намагалася об'єднати жінок. Так, у 1884 р. у Станіславі вона організувала Товариство руських жінок. Члени цього товариства виступали з лекціями про сучасне становище жінки в Україні та феміністичний рух в Європі, дбали про піднесення свідомості українок. Програма товариства задовольняла не всіх. Чвари і претензії деяких членів, що намагалися зробити його філантропічним, змусили Кобринську вийти з нього, та не змусили залишити боротьбу за рівноправність жінки.

Кобринська задумала видавати літературний альманах, в якому б друкувалися жінки всієї України. За допомогою Івана Франка та Олени Пчілки до участі в альманасі вдалося залучити 17 авторок Галичини та Великої України: Ганну Барвінок, Олену Грицай, Дніпрову Чайку, Уляну Кравченко, Софію Окуневську, Анну Павлик, Климентину Попович, Михайлину Рошкевич, Людмилу Старицьку, Лесю Українку, Ольгу Франко та ін. Це була перша солідна антологія літературних праць українських жінок, упорядкована Наталією Кобринською та Оленою Пчілкою, редагована Іваном Франком, що вийшла друком у 1887 р. під назвою «Перший вінок». Вихід цього збірника зазнав критики з боку різних політичних і культурних угруповань, зокрема радикалів. Одна з причин – поєднання ідей фемінізму та соціалізму. Кобринська захищала альманах від занадто суворої критики, що з'явилася в часописі «Зоря». Вона писала: *«Історичну вартість жіночого альманаху складають, по моїй думці, не поодинокі його праці, але той факт, виявлений цілим його складом, що жіноцтво наше на цілیم просторі широкої Русі-України почулося до свого існування народного, що інтелігентна жінка наша почулася рівночасно і русинкою, і чоловіком, упірнулася о свої права національні і громадські – факт радісний з погляду суспільного і історичного. Підняти себе, свій народ й громадські права і обов'язки – це ж не заслуга, а обов'язок усякої розумної людини».*

Зважаючи на обставини, своєрідну «нестачу кисню», Кобринська виїхала на цілий рік до Швейцарії, де слухала лекції в університеті. Тут познайомила з Михайлом Драгомановим та видатним істориком Болеславом Лімановським. Після повернення в Болехів вона продовжила громадську діяльність, організувала збір підписів за право жінок навчатися в гімназіях та університетах. До Галицького сейму запропонувала низку вимог і пропозицій щодо

захисту прав селян. У 1893-1896 рр. Кобринська займалася видавничою справою. Її видавництво «Жіноча бібліотека» випустило у світ три книги альманаху «Наша доля». Ця незвичайна для того часу подія була високо оцінена Лесею Українкою.

80-90-ті роки ХІХ століття – найбільш плідний період в письменницькій діяльності Кобринської. Нею було написано оповідання «Дух часу», «Задля кусника хліба», «Янова», «Виборець», «Жидівська дитина», «Liebesahung» («Передчуття кохання»); повісті «Перша вчителька», «Ядзя і Катруся» та ін.; у трьох книжках альманаху «Наша доля» опубліковано кілька творів, написаних у модерному стилі, – «Душа», «Омек», «Св. Миколай», «Блудний метеор», «Du bist die Ruhe» («Будь спокійний»). Одним з найсильніших творів у доробку письменниці є казка «Брати», в якій йдеться про відродження української державності й глибокий сум за втратами українського народу, коли брат часто воював проти брата. Авторка відтворила атмосферу могутнього національного злету, пробудження приспаної довголітньою неволею національної свідомості українців, ентузіазм військового духу. Свої спостереження, міркування про індивідуальний стиль, художню умовність, народність літератури Кобринська висловила в низці літературно-критичних праць: «Промова на науковій академії в ювілей відродження русько-української літератури», «За кадилю Дениса Лукіяновича» (1898), «Про «Нору» Ібсена» (1900), «Август Стріндберг» (1901), «Символізм в народній поезії» (1905), «Філістер», «Подія з родинного життя» (1910). Її оцінки художніх явищ – об'єктивні, справедливі, виважені та високопрофесійні.

Наталія Кобринська померла 1910 року в Болахові, де й похована. На пам'ятнику викарбовано лаконічне прощання непересічної жінки: *«Мене вже серце не болить»*.

ЛІТЕРАТУРА

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Наталії Кобринської]*. – С. 342.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. ХІІІ-ХХ століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Наталі Кобринської]*. – С. 27.

Мельник І. Львівський Новий Світ та південні околиці Королівського столичного міста Галичини від Святого Юра до Наварії [Текст] / І. Мельник. – Вид. друге, виправл. та доповн. – Львів: Центр Європи, 2014. – 288 с.: 508 іл. – Із змісту: *[Про вулицю Наталі Кобринської]*. – С. 233.

Вулиця СОФІЇ КОВАЛЕВСЬКОЇ – першої в світі жінки – професора і академіка

Вулиця, яка з 1946 року носить ім'я Софії Ковалевської, з'явилася більш ніж сторіччя тому. Її запланували як продовження давньої вулиці Пястів (нині – вул. Лобачевського) з продовженням і виходом на вулицю Святого Мартіна (вул. Жовківська). Свою первісну назву отримала на честь магнатської родини Любомирських, яка володіла навколишньою землею, ливарнею і фабрикою машин, що прилягала до парного боку вулиці. Її продукцію досі можна побачити на вулицях Львова – це люки. Власники хотіли бачити свою вулицю

ошатною, вона забудована чиншовими (прибутковими) комфортними будинками. На більшості з них залишилися відбитки епохи. Наприклад, триповерхова будівля № 3 була зведена у 1914 році у стилі раціональної постсецесії з характерним для неї декором. Будинок має дерев'яну браму і деякі ознаки недовершеності. Перешкодив початок Першої світової війни і, можливо, заборгованість власників, бо вже в 1916 році власником став Іпотечний банк. У роки нацистської окупації вулицю перейменували на вулицю Зеленівського (Зеленівскігассе), на честь наступного власника фабрики. Вулиця є однією з найкоротших, має лише 90 метрів.

Ім'я Софії Ковалевської – видатного вченого-математика, механіка і астронома, першої в світі жінки – професора і академіка, обдарованої письменниці, публіцистки – символ щедрого таланту і яскравого, самобутнього характеру. Вона народилася 15 січня 1850

року в Москві, походила з українського шляхетського роду Корвин-Круковських. Батько був генералом, мати – онукою петербурзького академіка, астронома і донькою почесного академіка. Отож вважається, що неймовірним здібностям в точних науках дівчина зобов'язана своїм предкам. З юних років Софія виховувалася в аристократичній школі і вдома. Займався з нею Йосип Малевич – викладач основ математики і геометрії.

З перших днів навчання у дівчинки виявилися дивовижні математичні здібності. Коли їй виповнилося 11 років, під час зимового перебування родини у Петербурзі викладачем математики до неї запросили лейтенанта флоту О. Страннолюбського. Уже на перших заняттях викладача здивувало те, як швидко дівчинка засвоювала перші поняття з вищої математики (границі, похідна тощо), «начебто вона їх раніше знала». Софія пояснила: *«У ту хвилину, коли ви пояснювали мені ці поняття, мені раптом пригадалося, що все це було написано в лекціях Остроградського, якими була обклеєна (моя дитяча) кімната, і саме поняття про границю здалося мені давно відомим»*.

При Маріїнській жіночій гімназії були відкриті педагогічні курси з природничо-математичним відділенням, куди Софія і її сестра Анна горіли бажанням потрапити вчитися. Їх не зупиняло навіть те, що для цього необхідно було вступити у шлюб, оскільки незаміжніх туди не приймали. Тож щоб мати нагоду отримати освіту, 18-річна Софія фіктивно вийшла заміж за вченого-палеонтолога і видавця Володимира Ковалевського. Згодом їх союз став справжнім.

Доступ жінкам в Петербурзький університет був закритий, тому Ковалевські виїхали за кордон. У Берліні Софія відвідувала лекції знаменитих вчених Кірхгофа, Бунзена, Гельмгольца, індивідуально займалася у Карла Вейєрштрасса, готувала роботи для отримання диплома доктора математики. 1874 року Софії Ковалевській присвоїли ступінь доктора філософії з відзнакою.

З вищим науковим званням у себе вдома Ковалевська могла сподіватися лише на посаду вчительки арифметики в молодших класах жіночої гімназії. На бажання викладати в Петербурзькому університеті Софія отримала відмову: «Ви – жінка, а в нас викладають лише чоловіки». Після відмови Ковалевські переїхали в родове помістя Полібіно. Софія хотіла стати зразковою дружиною, народити дитину, ходити до театру. Вона перестала відповідати на

листи професора Вейєрштрасса, тісно спілкувалася з літераторами і навіть написала роман «Приват-доцент».

Однак богемний спосіб життя вимагав чималих витрат, і тоді Софія запропонувала чоловікові зайнятися комерцією. Ковалевські побудували в Петербурзі кілька багатоповерхових будинків для винаймання, взяли участь у виданні нової газети. Друзі пророчили їм чудове майбутнє, а їхню доньку вважали багатою спадкоємицею. Але Ковалевський виявився поганим комерсантом – незабаром все їхнє майно перейшло кредиторам.

Покинувши чоловіка, який перестав цікавитися проблемами сім'ї і займатися наукою, залишивши доньку на опіці друзів, Софія поїхала до Берліна. Професор Вейєрштрасс радо зустрів Ковалевську: «У мене для тебе нове завдання, за яке не беруться видатні математики. Впевнений, завдання тобі під силу». Були потрібні гроші для життя, і завдяки клопотанню науковців Софія Ковалевська почала читати курс лекцій в Стокгольмському університеті. Вона забрала з Росії доньку і переїхала до Швеції. Володимир Ковалевський, оголошений банкрутом, наклав на себе руки.

Водночас з читанням лекцій в університеті Ковалевська наполегливо проводила дослідження, найважливіші з яких – про теорію обертання твердого тіла. Світову славу Ковалевській принесла фундаментальна праця «Обертання твердого тіла навколо нерухомої точки». Ковалевська відкрила третій класичний випадок розв'язання задачі про обертання твердого тіла навколо нерухомої точки. Вона довела існування аналітичного рішення задачі Коші (нині вона називається теорема Коші-Ковалевської) для систем диференціальних рівнянь з частинними похідними, досліджувала завдання Лапласа про рівновагу кільця Сатурна, отримала друге наближення. Вирішила завдання щодо приведення деякого класу абелевих інтегралів третього рангу до еліптичних інтегралів. Працювала також в галузі теорії потенціалу, математичної фізики, небесної механіки.

За роботу в галузі обертання твердого тіла у 1888 році Ковалевська отримала премію Бордена. Нарешті прийшла слава, її талантом захоплювалися, але в «пристойні доми» не запрошували, професори не знайомили зі своїми дружинами...

Як письменниця Софія Ковалевська відома мало. Проте з-під її пера вийшло кілька повістей, серед яких «Спогади про Джордже Еліота», «Спогади дитинства», «Сім'я Воронцових». У них викладено сміливі погляди на соціальний устрій, на роль у ньому жінки.

Особливо цікавий твір «Боротьба за щастя. Дві паралельні драми». Він написаний у співпраці зі шведською письменницею Леффер Едгрєн. Автори намагалися показати долю і розвиток подій одних і тих самих людей з двох протилежних точок зору – «як воно було» і «як воно могло бути». В основі твору – наукова ідея, яка полягає в тому, що всі вчинки людей заздалегідь визначені, але водночас можуть виникати такі моменти в житті, коли з'являються різні можливості для тих чи інших дій, і тоді вже життя складається по-різному, відповідно до того, який шлях хто обере. Свою гіпотезу Ковалевська заснувала на роботі А. Пуанкаре, за якою інтеграли диференціальних рівнянь є безперервними кривими лініями, які розгалужуються в ізольованих точках, але тут все робиться невизначено і не можна передбачити, за яким з розгалужень протікатиме далі явище. У головній героїні Алісі Ковалевська змалювала себе.

Але література не могла замінити математику. І в той час, коли відчай вже був на порозі, з Петербурга прийшла звістка, що в академії звільнилося місце на кафедрі математики. Софія помчала в Петербург з надією отримати це місце, але ніхто навіть не думав розглядати її кандидатуру. Їй навіть заборонили бути присутньою на засіданнях. Довелося повернутися до Стокгольма з нічим. У дорозі Ковалевська захворіла на запалення легень. Хвороба виявилася смертельною: 10 лютого 1891 року, у 41 рік, видатної жінки не стало... Відспівували Софію Ковалевську в Свято-Преображенському храмі – найстарішій російській православній церкві в Західній Європі, а жалобний катафалк до Північного кладовища Стокгольма проводжали тисячі шведів. Телеграми і вінки надходили з усієї Європи, шведські газети надрукували жалобні некрологи. У 1896 р. російські жінки на кошти, зібрані комітетом Вищих жіночих курсів та іншими організаціями, встановили на могилі Софії Ковалевської в Стокгольмі пам'ятник з чорного граніту. Проте на батьківщині її заслуг ще довго не визнавали.

ЛІТЕРАТУРА

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Софії Ковалевської]*. – С. 485.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Софії Ковалевської]*. – С. 27.

Вулиця МАРІЇ КОНОПНИЦЬКОЇ – «доньки польського народу, якій Львів подарував своє серце, а вона відповіла йому взаємністю»

На честь Марії Конопницької у 1923 році була названа одна з вулиць у центральній частині міста. Вулиця виникла у 1911 році, перша її назва – бічна Кохановського – у 1913-му році була змінена на Ясну. Під час німецької окупації носила назву Корнякт-гассе. Вулицю Марії Конопницької прикрашає комплекс житлових будинків, виконаних у стилі пізнього геометричного та ретроспективного модерну. І кожен має свою історію і цікаву архітектуру. Арону та Герману Нахтам належали будинки 2, 4 і 6, споруджені за проєктом Юзефа Авіна, скульптурний декор авторства Зигмунта Курчинського: ліпнина зі стилізованими геометричними мотивами, гротескові маскарони. За проєктом архітектора Станіслава Ольшевського у стилі постісторизму з використанням модернізованих елементів бароко та класицизму виконані будинки № 8 і 10. Активним декоративним елементом фасаду є вікно «волове око», оздоблене фігурами пугі та гірляндами з квітів. До спорудження будинку № 14 Мейлеха Розеблута доклався творчий тандем Авін-Курчинський, декоративним елементом фасаду є покритий майолікою рельєф «Пугі з квітів». У цьому будинку у 1943-1944 рр. проживав відомий вчений-мовознавець Юрій Шевельов, про що нагадує пам'ятна дошка. До речі, на вулиці Конопницької у різні часи

проживала львівська наукова і мистецька еліта, адже будинки не тільки неповторно оздоблені, але й престижні. Наймолодшим, передвоєнним, є будинок № 3 – Медичної палати, архітектори Тадеуш Врубель і Леопольд Карасінський. Фасад оздоблено декоративними вставками у техніці сграфіто: емблема медицини (чаша зі змією), латинські написи та рослинний орнамент. Нині тут знаходиться департамент охорони здоров'я Львівської облдержадміністрації.

Народилась Марія Конопницька, з дому Василовська, 23 травня 1842 року в повітовому містечку Сувалки, відомому центрі руху опору часів Другої світової війни. Родина Василовських походила з надбужанських шляхтичів середнього достатку Соколув-Подляського повіту Варшавського воєводства. Батько, Юзеф Василовський, був відомим адвокатом генеральної прокуратури й за сумісництвом очільником цивільного трибуналу. А ще – знавцем і аматором літератури. Мати, Схоластика з Турських, опікувалась родинним затишком. До Сувалок у 1841 році сім'я Василовських приїхала з первістком – донькою Вандою, яка народилась на рік раніше у Варшаві. Жили в будинку нотаріуса Яна Зап'юркевича на вулиці Петербурзькій, 31 (нині – вул. Костюшка). У Сувалках народилось п'ятеро дітей, одна дівчинка померла на другий день після народження. А в 1849 році, коли Марія мала сім років, Василовські переїхали до одного з найстаріших міст Польщі Каліша й замешкали у Ставішинському передмісті, у квартирі на першому поверсі палацу Пухальських (нині – пл. Яна Кілінського, 4), навпроти фабрики Бенджаміна Репфана. Там, у Каліші, у 1854 році померла мати Марії.

Вдівець виховував доньок у дусі християнських традицій, полум'яного патріотизму, на стійких моральних засадах, у любові до культури, літератури. Початкову освіту Марія отримала вдома. Через важкі матеріальні умови лише рік навчалась у приватному пансіоні у Варшаві. Там потоваришувала з Ельжбетою Павловською, у майбутньому відомою польською письменницею епохи позитивізму Елізою Ожешко. Ця дружба зростала на засадах спільних літературних уподобань і тривала протягом усього життя. Марія продовжила освіту самотужки, захоплювалася поетами-романтиками Словацьким і Красінським, що й помітно в її ранній творчості.

У двадцять років Марія Василовська у калішській катедрі св. Миколая Біскупа взяла шлюб з місцевим юристом Ярославом Конопницьким, старшим за неї на 12 років. Молоді переїхали з

Каліша до Бронува. Товариство чоловіка належно оцінило молоду господиню, яка спритно справлялася з маєтком. Пан Конопницький хоч і не брав безпосередньої участі у повстанні 1863 року, все ж притягався до відповідальності за звинуваченням у переховуванні зброї і певний час перебував під арештом. Побояючись переслідувань, Конопницькі з новонародженим первістком Тадеушем виїхали до Відня, відтак до Дрездена. Перед царською амністією 1864 року повернулися до рідного краю. Великою втіхою в одноманітному плині днів Марії стали книги на горищі будинку із занедбаної бібліотеки якогось родича.

Ярослав був спадкоємцем сімейного спадку, до складу якого входили села Конопниця на Львівщині, Бронувек і Бронув у Нижньосілезькому воєводстві. Спадок був солідним, але занедбаним і потребував капіталовкладень. Проте шляхта жила для свого задоволення, розважалась і лише множила борги. Такий спосіб життя змусив Ярослава Конопницького невігідно продати Бронув, що фактично означало розорення, та переїхати зі сім'єю в невеликий фільварок у містечко Гусин Мазовецького воєводства.

За десять років шлюбу Марія народила восьмеро дітей, двоє синів померли після народження. Фінансові проблеми, непорозуміння та сварки призвели до розчарування у сімейному житті. Як пізніше написала Конопницька в одному з автобіографічних віршів, вона не могла позбутись обмежень, до яких змушував її чоловік. Крім того, Ярослав не визнавав літературних інтересів дружини, яка дебютувала і починала справжню поетичну кар'єру. У 1876 році Марія вирішила розійтися з чоловіком. У майбутньому відсутність паспорта через неоформлене розлучення завжди перешкоджала їй влаштуватись на постійне місце проживання, змушувала часто переїжджати.

Марія з дітьми переїхала до невеличкого варшавського двокімнатного помешкання. Її і так складне матеріальне становище після раптової смерті батька стало вкрай поганим, тому довелось заробляти на життя приватними уроками та літературною працею.

Дебютувала Марія Конопницька віршем «Зимовим ранком» (1870). Місту Калішу присвятила три вірші: два під заголовком «Калішу» (1888 і 1907) і «Моє місто» (1897). У Гусині 1876 року нею був створений цикл віршів «У горах», який опублікував літературно-мистецький, громадсько-політичний тижневик «Tygodnik Pustrowany». Цикл приніс поетесі-початківцю популярність, його

високо оцінив Генрик Сенкевич. У 1870-1879 роках постав новий цикл віршів – «Образки».

Літературна діяльність М. Конопницької – поетична й прозова – різнопланова й барвиста. Це збірка малої прози «Чотири новели» (1888), «Мої знайомі» (1890), «На дорозі» (1893), куди увійшли, зокрема, повісті «Дим», «Мендель гданський», «Наша шкапа», а також «Новели» (1897); книга нарисів «Люди і речі» (1898) з повістю «Милосердя товариства»; новели «На березі Нормандії» (1904).

Писала вона і твори для дітей: «Пісенник для дітей», «Про Янека-мандрівника», «Про гномів та сирітку Марисю», «По ягоди», «Шкільні пригоди Пампушка Саделко», «Що бачило сонечко», «Стефко Буркотун».

Здобули популярність її поетичні збірки: чотиритомна – «Поезії» (1881-1896) і «З моєї Біблії» (1896), «Лінії та звуки» (1897), «Засуджений» (1900), «Італія» (1901), «Дріб'язки з дорожньої торби» (1903), «Пісенник історичний. 1767-1863» (1904), «Людам і хвилинам» (1905), «Нові пісні» (1905), «Голоси тиші» (1906).

Друкувалися і її вибрані вірші. Крім згаданого «Зимового ранку» і присвячених Калішу, були «Рота», «Вільний наймит», «Ранком», «Сум», «Ніч», «Келих», «Івась не дочекався», «Пісня про дім»... Найвідомішим все ж став опублікований у щомісячному часописі «Передовиця» у 1908 році вірш «Рота» з контраверсійним зворотом: «Не буде німець плювати нам в обличчя», котрий ще досі викликає суперечливі емоції. Народ трактував його мало не як гімн.

У поемах «Крізь глибини» (1907), «Уява» (1913) і «Пан Бальцер у Бразилії» (1910) письменниця відтворила поневіряння польських та українських емігрантів. Переважно у своїх творах вона описувала соціальну несправедливість. Звучали там і антиклерикальні мотиви в житті тогочасного суспільства. Друкувалась під псевдонімами Ян Сава, Марко, Ян Варез.

Серед перекладів М. Конопницької можна виокремити твори «Гануся» Герхарда Гауптмана, «Атта Троль. Сон літньої ночі. 1841-1842» Генріха Гейне, «Дитина-провидець» Пауля Гейзе, «Спартак» Ярослава Врхліцького, «Серце» Едмондо де Амічиса, «Донька Джорія. Трагедія пастирська» Габріеля Д'Аннунціо, а також спільний переклад з Володимиром Загурським «Сірано де Бержерак» Едмонда Ростана.

Займалась також і літературною критикою, яку практикувала з 1881 року, спочатку на шпальтах часописів «Колосся», «Світанок»,

«Польська газета», «Варшавський кур'єр», а пізніше і в багатьох інших. До 1890 року була сконцентрована на рецензіях, літературному аналізі та полеміці щодо текстів сучасних їй польських авторів Б. Пруса, Е. Ожешко, Г. Сенкевича, А. Дигасінського. Після 1890 року у доробку М. Конопницької з'явилися нові теми, які охоплювали твори європейської культури, були спроби трактування біблійної та романтичної тематики, а також сучасної їй поетики символізму і парнасизму.

Творчість Марії Конопницької високо цінували Іван Франко та Леся Українка. Франко підкреслював палкий темперамент і бурхливу уяву, що живо реагували на завдання моменту. Багато її віршів покладені на музику і стали популярними піснями. Твори М. Конопницької українською мовою перекладали П. Грабовський, М. Рильський, А. Шмигельський, М. Пригара, Д. Павличко, Р. Лубківський, В. Струтинський, А. Глушак, Л. Андрієвська, Я. Павлюк.

Довгий час М. Конопницька жила на межі бідності, хворіла донька. Та коли діти підросли, почала подорожувати всією Європою: побувала у Німеччині, Австрії, Швейцарії, Італії, Франції, проте зв'язку з батьківщиною ніколи не втрачала. Письменниця була активною в суспільному житті країни, відстоюючи права жінок; брала участь у міжнародній акції протесту проти германізації польських школярів у Вжесьні (1901-1902), виступала проти репресій поляків прусською владою, брала участь в організації допомоги політв'язням. У 1884-1886 роках була співредактором жіночого журналу «Світанок», охоче співпрацювала з видавництвами, національною пресою, громадськими організаціями анексованих територій Польщі. У 1902 році з нагоди 25-річчя творчої діяльності поетеса одержала в дар від польської нації невеликий маєток в Жарновце поблизу Кросна в Галичині, де й поселилася. Деколи відвідувала батьківщину Юліуша Словацького – Кремінець, що на Тернопільщині.

Одна з найвидатніших майстринь польської реалістичної літератури померла 8 жовтня 1910 року в санаторії «Киселька» у Львові. Знайшла свій спочинок на Личаківському цвинтарі у Львові. Початково була похована у гробівці Міхальських, згодом перепохована неподалік. На могилі було встановлено бронзове погруддя авторства Люни Дрекслер, яке було знищене у 1950-х роках. Повторно за фотографіями в 1956 році його відновив відомий

львівський скульптор Володимир Сколоздра. На цоколі пам'ятника викарбовано рядки її вірша «На цвинтарі»:

*«...Просіть у Бога такі могили,
котрі не будять сліз, скарг, каяття,
а надають серцям поклик, дух, сили
для майбуття...»*

(переклад О. Лук'яненко)

ЛІТЕРАТУРА

Архітектура Львова. Час і стилі: XIII-XXI ст. [Текст] / упоряд. і наук. ред. Ю. Бірюльов. – Львів: Центр Європи, 2008. – 720 с. – Із змісту: *[Про вул. Марії Конопницької]*. – С. 489.

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів: Апріорі, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Марії Конопницької]*. – С. 225.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. XIII-XX століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Марії Конопницької]*. – С. 29.

Мельник І. Галицьке передмістя та південно-східні околиці королівського столичного міста Львова [Текст] / І. Мельник. – Львів: Апріорі, 2012. – 352 с.: 555 іл. – Із змісту: *[Про вулицю Марії Конопницької]*. – С. 238.

Вулиця УЛЯНИ КРАВЧЕНКО – яка вважала, що «необхідно жити для людей, працювати кривавим трудом, віддати все, усе за рідний край»

Вулиця Уляни Кравченко з'явилася у 1991 році. Знаходиться вона на стику вулиць Городоцької та І. Сулими. Історія вулиці почалася у 20-х роках XX століття із забудови переважно у стилі конструктивізму. На розі з Городоцькою у 1927 році побудували дерев'яний греко-католицький храм святих Андрія та Володимира, який став парафіяльним для місцевостей Богданівка та Сигнівка. Він і дав у 1928 р. назву вулиці – Церковна. Близько 1938 року дерев'яну церкву зруйнували, щоб звести нову, кам'яну. Завершенню будівництва завадила Друга світова війна. Іконостас церкви перевезли до храму в село Суховоля, а у 50-х роках XX ст. залишки церкви розібрали і на її місці звели чотириповерховий житловий будинок.

У період нацистської окупації, з 1943 року до липня 1944 року, вулиця називалася Балабангассе, на честь львівського православного архімандрита Гедеона Балабана. Потім за радянських часів вулиці на якийсь час повернули довоєнну назву, а вже у 1946 році перейменували на честь діячки німецького комуністичного руху ХХ ст. Клари Цеткін.

Уляна Кравченко (справжнє ім'я Юлія Шнайдер) – українська письменниця, активістка українського жіночого руху, одна з перших у Західній Україні жінок-письменниць, чиї твори були популярними серед галицьких читачів – народилася 18 квітня 1860 року в містечку Миколаєві на Львівщині в родині зукраїнізованого німця, який служив повітовим комісаром Жидачівського повіту. Мати – Юлія Лопушанська – була дочкою греко-католицького священника. Батько помер, коли доньці минуло десять років, тому її виховували в родині дядька – судового радника О. Лопушанського.

Початкову освіту майбутня письменниця здобула вдома. У 1877-1881 роках вона навчалася у Львівській учительській семінарії, де захопилася творами Пушкіна, Шіллера, Гете, займалася вивченням української літературної мови за творами Федьковича, Котляревського, Марка Вовчка. Найбільше враження на неї справили поезії Івана Франка, який був на той час визнаним поводитирем молодії

галицької літератури. Уляна Кравченко стежила за кожним його новим твором. Була активна в громадському житті, співпрацювала з активістками жіночого руху, зокрема Наталією Кобринською.

Після закінчення семінарії У. Кравченко працювала в школі в Бібрці. До роботи молода вчителька взялася з великим завзяттям, займалася самоосвітою. У 1884 р. була переведена у село Стоки, де в недобудованій школі – без даху і підлоги – пропрацювала осінь і зиму. Потім перебралася до Львова, де викладала в шестикласній українській школі для дівчат. Однак її вчителювання у Львові не тривало довго. Її звинуватили в прихильності до фонетичного принципу написання українських слів (на противагу офіційно затвердженому етимологічному), у популяризації Франкових ідей і звільнили з роботи. Не маючи засобів для існування, восени 1885 року У. Кравченко покинула Львів. Якийсь час працювала вчителькою в родині поміщика в селі Руденки на Львівщині, потім два роки – в селі Лужок Долішній на Дрогобиччині.

З Іваном Франком У. Кравченко познайомилася досить несподівано: йому на очі потрапив вірш «Згадай мене, милий», надісланий разом з іншими творами до львівського журналу «Зоря». Поет доопрацював його, і поезія нікому невідомої авторки з'явилася в 21-му номері часопису за 1883 рік. І. Франко написав молодій поетці теплого листа, заохочуючи до праці на ниві української літератури. Відтоді між ними виникло щире листування, яке не припинялося аж до смерті Івана Франка. У своїх листах поет рекомендував У. Кравченко, які праці вивчати, що читати, яким шляхом іти до здійснення своїх мрій. Він сприяв у виданні перших творів письменниці – віршів та оповідань. Саме Франко упорядкував і підготував до друку першу її збірку, що вийшла у 1885 році, видав власним коштом другу.

Після виходу у 1885 році першої збірки «Prima vera», підписаної ще її справжнім прізвищем, в якій виразно відчувався вплив поезії Івана Франка, поетеса здобула чималу популярність серед читачів. У 1891 році вже під псевдонімом «Уляна Кравченко» вийшла друком поетична збірка «На новий шлях», яка містила вірші громадянсько-політичного звучання із закликами до жінок-сучасниць щодо активної участі у житті суспільства.

Надалі понад два десятиліття її поезії виходили друком у різних часописах, журналах, альманахах, антологіях – «Зоря», «Літературно-науковий вістник», «Дзвінок», «Житє і слово», «Руслан» та ін. Окремими виданнями її книги, адресовані переважно дітям та

юнацтву, з'явилися у 20-30-х роках ХХ ст., зокрема «Проліски», «В дорогу», «Лебедина пісня», «Шелести нам, барвіночку». Одночасно поетеса видала і третю збірку своїх віршів «В житті є щось» та «Вибрані поезії», у яких суттєво домінують, за словами Уляни Кравченко, інтимні ліричні зізнання, пейзажно-настроєва лірика, наскрізними є мотиви туги за щастям, співчуття до простих людей, а також громадянсько-патріотичні інтонації, в яких пульсують ідеї об'єднання обох частин української землі в єдиній Українській державі. Багата на патріотичні пасажі та громадянський пафос і через заборону майже не відома її збірка «Для неї – все!», де вміщено поезії про січове стрілецтво «Під Крутами», «На стрілецьку нуту», цикл «З пісень летунів» та ін. Крім того, Уляна Кравченко видала збірки поезій у прозі «Замість автобіографії» та «Мої цвіти», численні статті, автобіографічні нариси, оповідання. Вона здійснила численні переклади і переспіви з європейських поетів Н. Ленау, А. Немоєвського, С. Пшесмицького, А. Урбанського, Я. Каспровича, які мали значний вплив на формування естетичних уподобань і вдосконалення художньої майстерності самої письменниці та її сучасників.

Понад сорок років Уляна Кравченко пропрацювала сільською вчителькою. У 1920 році переїхала до Перемишля. З 1939 року вона на громадській роботі, неодноразово обиралася мешканцями Перемишля депутатом, стала членом Спілки радянських письменників України. У квітні 1941 року видавництво «Радянський письменник» видало «Вибрані поезії» Уляни Кравченко.

31 березня 1947 року, на вісімдесят восьмому році життя, письменниця померла в Перемишлі, де й була похована.

ЛІТЕРАТУРА

Громов С. Імена видатних людей у вулицях Львова [Текст] / С. Громов. – Львів: Українські технології, 2001. – 172 с. – Із змісту: *[Про вулицю Уляни Кравченко]*. – С. 66.

Лемко І. 1243 вулиці Львова (1939-2009) [Текст] / І. Лемко, В. Михалик, Г. Бегляров. – Львів, 2009. – 528 с. – Із змісту: *[Про вулицю Уляни Кравченко]*. – С. 355.

Мельник Б. Показчик сучасних назв вулиць і площ Львова [Текст] : довідник перейменувань вулиць і площ Львова. ХІІІ-ХХ століття / Б. Мельник. – Львів: Світ, 2001. – 128 с. – Із змісту: *[Про вулицю Уляни Кравченко]*. – С. 31.

Мельник І. Краківське передмістя та західні околиці Королівського столичного міста Львова [Текст] / І. Мельник. – Львів: Центр Європи, 2011. – 388 с.: 460 іл. – Із змісту: *[Про вулицю Уляни Кравченко]*. – С. 172.

ЗМІСТ

<i>Серпантинами вулиць жіночих мрій</i>	3
Вулиці:	
ХРИСТИНИ АЛЧЕВСЬКОЇ – «талановитої молоді жінки, яка могла би бути видатною письменницею, видатною артисткою, видатною співачкою, але вирішила бути тільки вчителькою, і все життя залишалася нею».....	5
ГАННИ БАРВІНОК – «берегині жіночої долі».....	9
ОЛЬГИ БАСАРАБ – національної героїні України.....	14
ІВАННИ БЛАЖКЕВИЧ – про яку можна сказати: «вона віддала серце дітям, життя Україні».....	18
ІРИНИ ВІЛЬДЕ – письменниці, що мала пристрасть до загадок людської душі....	21
МАРКА ВОВЧКА – єдиної в українській літературі кінця 50-х років ХІХ ст. жінки-письменниці.....	26
ЛЮБОВІ ГАЙОВСЬКОЇ – яка «мала лише одне право, один обов'язок – захищати Україну».....	31
СОФІЇ ГАЛЕЧКО – жінки, яка випередила свій час.....	33
АЛЛИ ГОРСЬКОЇ – «знищеної апологетами комуністичного режиму за те, що сміливо і гордо говорила правду всім в очі, за те, що була сумлінням українського народу».....	37
ДНІПРОВОЇ ЧАЙКИ – письменниці, яка «знала, що вона українка».....	44
ОЛЬГИ ДУЧИМІНСЬКОЇ – «останньої сучасниці покоління великих».....	49
МАРІЇ ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ – актриси, «зарученої зі сценою».....	54
ГАБРІЄЛІ ЗАПОЛЬСЬКОЇ – яка «писала свої твори серцем для тих, хто читатиме їх серцем».....	57
КНЯГИНІ ОЛЬГИ – державної діячки, яка «держала сильною рукою державну систему».....	63
ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ – «пишної троянди зі саду української літератури».....	67
НАТАЛІЇ КОБРИНСЬКОЇ – піонерки жіночого визволення в Галичині.....	71
СОФІЇ КОВАЛЕВСЬКОЇ – першої в світі жінки – професора і академіка.....	75
МАРІЇ КОНОПНИЦЬКОЇ – «доньки польського народу, якій Львів подарував своє серце, а вона відповіла йому взаємністю».....	79
УЛЯНИ КРАВЧЕНКО – яка вважала, що «необхідно жити для людей, працювати кривавим трудом, віддати все, усе за рідний край».....	84